

بودجه‌بندی پیشنهادی آموزش فارسی ششم

ماه	نیمه اول	نیمه دوم
مهر	<ul style="list-style-type: none"> مرور آموخته‌های سال گذشته ستایش درس اول (معرفت آفریدگار) 	<ul style="list-style-type: none"> درس دوم (پنجره‌های شناخت)
آبان	<ul style="list-style-type: none"> درس سوم (داستان من و شما) 	<ul style="list-style-type: none"> درس چهارم (هفت خان رستم) - درس پنجم (زنگ اتشا)
آذر	<ul style="list-style-type: none"> درس ششم (اخلاق پسندیده) 	<ul style="list-style-type: none"> درس هفتم (دوستی، مشاورت) - درس هشتم (درس آزاد)
دی	<ul style="list-style-type: none"> درس نهم (راز زندگی) 	<ul style="list-style-type: none"> آزمون نوبت اول - مرور و جمع‌بندی
بهمن	<ul style="list-style-type: none"> درس دهم (رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس) 	<ul style="list-style-type: none"> درس یازدهم (عطار و جلال‌الدین محمد)
اسفند	<ul style="list-style-type: none"> درس دوازدهم (ای وطن) درس سیزدهم (درس آزاد) 	<ul style="list-style-type: none"> درس چهاردهم (دریا قلی) - مرور و جمع‌بندی
فروردین	-	<ul style="list-style-type: none"> درس پانزدهم (میوه هنر) - درس شانزدهم (کتاب خوانی)
اردیبهشت	<ul style="list-style-type: none"> درس هفدهم (ستاره روشن) نیایش 	<ul style="list-style-type: none"> مرور و جمع‌بندی

جدول مواد و کار افزارهای آموزشی (پایه ششم)

ردیف	فهرست مواد آموزشی و کمک آموزشی
۱	فایل صوتی / خوانش شعر / خوانش متن درس به همراه موسیقی مناسب / دکلمه شعر / روان خوانی متن درس برای املاگویی در منزل
۲	آلبوم عکس شامل : تصاویر مرتبط با درس «جنگل، دریا، گل و...» تصاویری از شاعران، نویسندگان مکان‌های ذکر شده در دروس – تصاویری از انواع خطوط فارسی (نسخ – تحریری – نستعلیق ساده – شکسته نستعلیق)
۳	واژه نامه الکترونیک برای هر درس نسخه الکترونیک کتاب‌هایی چون بوستان و گلستان سعدی دیوان اشعار پروین اعتصامی، ضرب المثل‌ها، شاهنامه
۴	فیلم‌های آموزشی از زندگی شعرا، فیلم‌های مستند با توجه به محتوای درس، نقالی از داستان‌های شاهنامه
۵	نرم افزار تعاملی بازی‌های آموزشی (بازی ساخت واژه)، تمرین‌های آموزشی برای تشخیص کلمات مترادف، هم خانواده، نشانه‌های جمع فارسی، آموزش کلمات دو املایی
۶	پوسترهایی از نمونه‌های خوشنویسی با خطوط مختلف
۷	انیمیشن : ۱ – درباره تاریخ تطوّر زبان فارسی از زبان یک شخصیت کارتونی ۲ – با موضوع یکی از داستان‌های شاهنامه
۸	کتابچه آموزشی نمایشنامه نویسی به زبان ساده جهت آمادگی برای اجرای نمایش
۹	پاورپوینت : معرفی نسخه‌های مختلف شاهنامه، ساختار کتاب فارسی ششم

جدول وسعت و توانی مهارت‌های زبانی در (پایه ششم)

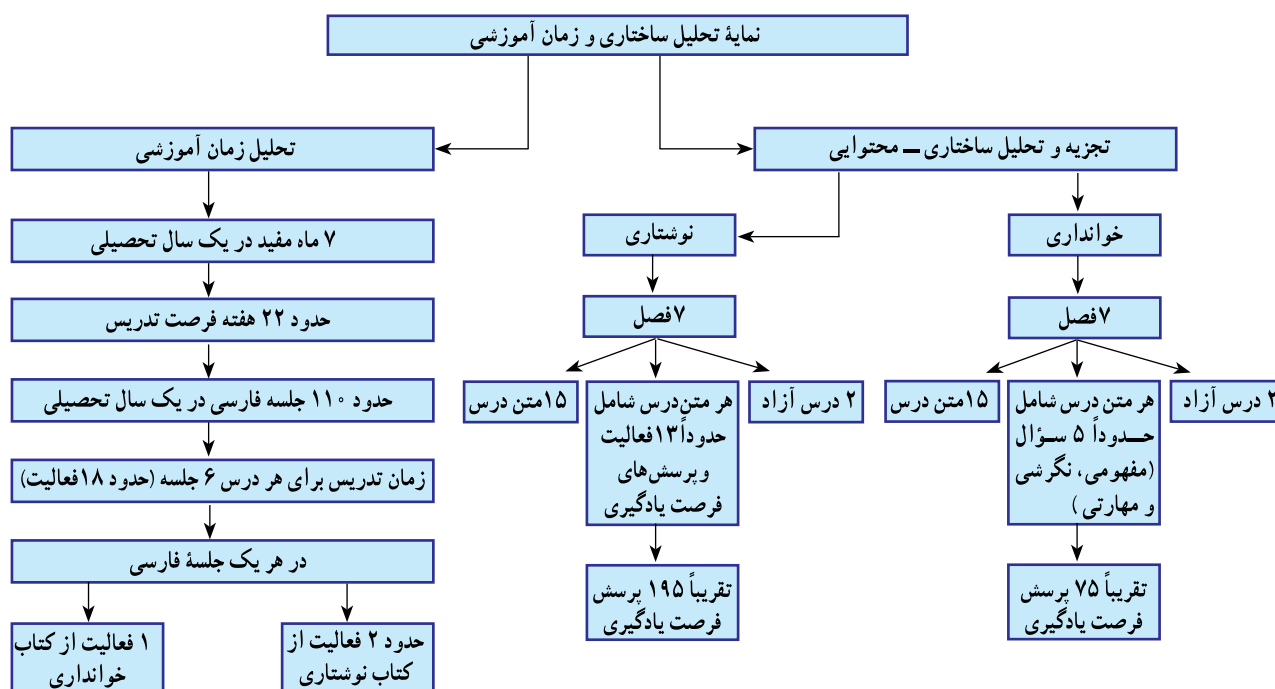
راهبردها و مهارت‌ها	ردیف
دقت و تمرکز در سخن گوینده	۱
درک سخن و دریافت پیام	۲
دریافت ارتباط بین بخش‌های مختلف پیام	۳
بررسی و اظهار نظر درباره شنیده‌ها	۴
به کارگیری اندیشه قبل از سخن گفتن	۵
به کارگیری زبان مناسب برای مخاطبان	۶
توانایی سخن گفتن در برابر جمع	۷
به کارگیری کارافزارهای مناسب ارتباطی	۸
انسجام در رساندن پیام	۹
توانایی شرکت در بحث و گفتگوها	۱۰
تمرکز و دقت در نوشته	۱۱
توانایی بلند خوانی و صامت خوانی	۱۲
خواندن با لحن و آهنگ مناسب	۱۳
درک نوشته‌ها و دریافت پیام اصلی آنها	۱۴
دریافت ارتباط بین بخش‌های مختلف نوشته	۱۵
به کارگیری کارافزارهای مناسب در خواندن	۱۶
گسترش دایره دید در خواندن	۱۷
کسب عادات مطلوب در خواندن	۱۸
توانایی به کارگیری به هنجار خط	۱۹
نوشتن درست کلمات و جملات شنیده شده	۲۰
به کارگیری علائم نشانه گذاری در نوشتن	۲۱
توانایی در نگارش برخی از پاره مهارت‌های نگارشی	۲۲
درک پیام در گونه‌های مختلف زبانی	۲۳
دقت در آهنگ کلام	۲۴
برقراری ارتباط احساسی و عاطفی با شنونده	۲۵
به کارگیری دقت و سرعت مناسب در خواندن	۲۶
توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری	۲۷
توانایی خوانانویسی، درست نویسی، زیبا نویسی	۲۸
توسعه عادات مطلوب در هنگام نوشتن	۲۹
توانایی بررسی محتوای متن	۳۰
توانایی بازنویسی نثر کهن به زبان ساده امروزی	۳۱
نوشتن متون خلاق و نو	۳۲

ردیف	فهرست مفاهیم
۱	شکرگزاری از خداوند به سبب نعمات بی شمار
۲	تأمل در جلوه‌های آفرینش
۳	مفهوم تفکر، ایمان، عمل و علم در ارتباط با خود، خدا، خلقت و خلق
۴	محبت و دوستی
۵	تجلیل از مقام مادر
۶	زبان فارسی، هویت ملی
۷	توکل به خدا
۸	ادب و نزاکت رفتاری
۹	همدلی
۱۰	ارج نهادن به مقام شهید
۱۱	صبر و تحمل
۱۲	اخلاق پسندیده
۱۳	جوانمردی و عدالت
۱۴	رفتار نیک
۱۵	مشورت
۱۶	ورزش و سلامت
۱۷	بهره‌گیری از تجربه دیگران
۱۸	عزت نفس
۱۹	تصمیم‌گیری عاقلانه
۲۰	پشتکار و تلاش
۲۱	علم و دانش
۲۲	منزلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۲۳	وطن دوستی
۲۴	علم و عمل
۲۵	ایثار و فداکاری
۲۶	ایران شناسی
۲۷	فرهنگ
۲۸	ثمربخشی
۲۹	کتاب‌خوانی
۳۰	راستگویی
۳۱	نیکوکاری
۳۲	احترام به دیگران
۳۳	علم آموزی
۳۴	نیایش

جدول زمان بندی پیشنهادی تدریس هر فصل

شماره و عنوان فصل	درس	ماه	تعداد جلسات
ستایش	ای یاد تو بر دل و زبان ها	مهر	۲ جلسه
۱- آفرینش و زیبایی	معرفت آفریدگار - پنجره های شناخت	مهر	۱۲ جلسه
۲- زبان و ادب	داستان من و شما - هفت خان - زنگ انشا -	آبان	" ۱۸
۳- دین و اخلاق	اخلاق پسندیده - دوستی، مشاورت - درس آزاد	آذر	" ۱۸
۴- آداب زندگی	راز زندگی	دی	" ۶
۵- نام آوران	رنج هایی کشیده ام - عطار و جلال الدین محمد	بهمن	" ۱۲
۶- ایران من	ای وطن - درس آزاد - دریا قلی	اسفند	" ۱۸
۷- فرهنگ و هنر	میوه هنر - کتاب خوانی	فروردین	" ۱۲
نیایش	ستاره روشن - خدایا جهان پادشاهی تورا ست	اردیبهشت	۱۲ جلسه

❖ یک سال تحصیلی با در نظر گرفتن میزان تعطیلات رسمی و احتمالی به طور تقریبی ۲۲ هفته در نظر گرفته شده است. با توجه به زمان اختصاص یافته به درس فارسی که در هر هفته ۵ ساعت است مجموع ساعات سالانه این درس حدود ۱۱۰ ساعت می شود بنابراین هر درس فارسی با تمام اجزای خوانداری و نوشتاری حدود ۶ ساعت را به خود اختصاص می دهد.

جدول مواد کمک آموزشی مورد نیاز مربوط به هر درس مربوط به یک فصل

شماره درس	شماره صفحه	اهداف کلی فصل	مواد مورد نیاز (کمک آموزش)
۱ و ۲	۱۱-۲۱	- تقویت روحیه زیبا اندیشی و تفکر در آیات الهی - تفکر در پدیده‌های خلقت و اسرار جهان آفرینش - درک زیبایی‌های جهان آفرینش	- فایل صوتی - کتاب الکترونیک - کتاب بوستان و گلستان و غزلیات سعدی - فیلم مستند آموزشی - آلبوم عکس
۳ و ۴	۲۳-۳۸	- توسعه و تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی - پاسداری از زبان فارسی به عنوان زبان معیار	- پوستر - فایل صوتی - واژه نامه الکترونیک - فیلم کوتاه - نرم افزار تعاملی - پویا نمایی (انیمیشن) - فلش کارت
۵ و ۶	۴۰-۴۹	- تقویت اخلاق فردی و اجتماعی - تقویت روحیه دینداری	- فایل صوتی - فیلم آموزشی - آلبوم عکس - لوح فشرده (کتاب الکترونیک)
۷ و ۸ و ۹	۵۱-۶۱	- تقویت مهارت‌های زندگی سالم - بهره گیری از آموزه‌های دینی و اخلاقی در زندگی	- فایل صوتی - فیلم آموزشی - آلبوم عکس - کتاب الکترونیک
۱۰ و ۱۱	۶۳-۷۴	- آشنایی با چهره‌های ادبی - فرهنگی و علمی - آشنایی با زندگی، آثار و شاهکارهای بزرگان	- پوستر - کتاب الکترونیک - کتاب داستان - فایل صوتی
۱۲ و ۱۳ و ۱۴	۷۶-۸۹	- پرورش و تقویت حس وطن پرستی و دفاع از کشور - آشنایی با چهره‌های تأثیرگذار در دفاع از هویت اسلامی - ایرانی	- فایل صوتی - کتاب الکترونیک - آلبوم عکس - فیلم آموزشی
۱۵ و ۱۶ و ۱۷	۹۱-۱۰۴	- آشنایی با متون کهن ایرانی - تقویت روحیه پاسداری از فرهنگ ملی - مذهبی و بومی جهت غنا بخشیدن به هویت اسلامی - ایرانی	- کتاب دیوان اشعار پروین اعتصامی - کتاب الکترونیک - فایل صوتی - آلبوم عکس

جدول نمونه سؤالات قبل از هر درس (ارزشیابی تشخیصی)

معلمان می‌توانند قبل از رسیدن با طرح سؤالاتی میزان دانستنی‌ها و مهارت‌های دانش‌آموزان را محک زده و بر آن اساس طراحی آموزشی خود را عملیاتی نمایند. نمونه‌ای از سؤالات به‌صورت پیشنهادی در جدول ذیل مطرح می‌گردد.

جدول نمونه سؤالات قبل از درس (ارزشیابی تشخیصی)

ردیف	نام درس	سؤالات پیشنهادی (آزمون رفتار ورودی)
۱	ستایش	- چرا در آغاز هر کاری «ذکر نام خدا» پسندیده است؟ - چگونه از خداوند به سبب نعمت‌های فراوان شکرگزاری می‌کنیم؟
۲	درس ۱ معرفت آفریدگار	- «دانایی» چگونه انسان را از گمراهی می‌رهاند؟ - مظاهر آفرینش که ما را به شناخت خدا می‌رساند کدامند؟
۳	درس ۲ پنجره شناخت	- چگونه می‌توان به درکی بهتر از «زیبایی‌های آفرینش» رسید؟ - مهارت‌های زبانی چه نقشی در شناخت ما دارند؟
۴	درس ۳ داستان من و شما	- برای حفظ «قدرت و ارزش زبان فارسی» چه وظیفه‌ای داریم؟
۵	درس ۴ هفت خان رستم	- چرا به کسی که کار مهمی را پس از تلاش پیگیر و گذراندن مراحل دشوار به سر انجام می‌رساند می‌گویند: «از هفت خان» گذشته است؟ - درباره «فردوسی» شاعر بزرگ پارسی گوی چه می‌دانید؟
۶	درس ۵ زنگ انشا	- شأن مقام والای شهیدان را توصیف کنید. - چرا باید یاد و خاطره شهدا را گرامی بداریم؟
۷	درس ۶ اخلاق پسندیده	- آداب غذا خوردن چیست؟ - برای خوب سخن گفتن چه نکاتی را باید رعایت کرد؟
۸	درس ۷ دوستی	- مشورت کردن چه فوایدی دارد؟ - یک دوست خوب دارای چه ویژگی‌هایی می‌باشد؟
۹	درس ۸ درس آزاد	- با توجه به موضوع فصل چه عنوانی را برای درس پیشنهاد می‌کنید؟
۱۰	درس ۹ راز زندگی	- از تجربه بزرگ‌ترها چگونه می‌توان بهره برد؟
۱۱	درس ۱۰ رنج‌هایی کشیده‌ام که میرس	- در مورد علی اکبر دهخدا چه می‌دانید؟ - رمز موفقیت انسان‌های بزرگ چیست؟ - درباره فرهنگ لغات چه می‌دانید؟
۱۲	درس ۱۱ عطار و جلال الدین محمد	- درباره شیخ فریدالدین عطار نیشابوری چه می‌دانید؟ - در سفر چه چیزهایی یاد می‌گیرید؟
۱۳	درس ۱۲ ای وطن	- چرا وطن خود را دوست دارید؟ - برای محافظت از میهن چه وظایفی دارید؟
۱۴	درس ۱۳ آزاد	- با توجه به موضوع فصل چه عنوانی را برای درس پیشنهاد می‌کنید؟
۱۵	درس ۱۴ دریاقلی	- ایثار و فداکاری یعنی چه؟ - یک نمونه از ایثارگری نام آوران را مثال بزنید.
۱۶	درس ۱۵ مویه هنر	- چگونه می‌توانید برای جامعه خود مفید و اثر بخش باشید؟ - از درختان چه استفاده‌هایی می‌بریم؟
۱۷	درس ۱۶ کتاب خوانی	- اگر در آینده نویسنده شدید چه موضوعاتی را برای قصه‌هایتان در نظر می‌گیرید؟ - فواید کتاب‌خوانی را برشمارید.
۱۸	درس ۱۷ ستاره روشن	- راستگویی چه تأثیری در زندگی دارد؟
۱۹	نیایش	- برای اینکه خدای مهربان از ما خشنود و راضی باشد چه کارهایی انجام می‌دهید؟

جدول پیشنهادی ارزشیابی پایان هر درس

نام درس	نوع ارزشیابی	ابزار ارزشیابی	چگونگی اجرا
ستایش	کیفی، شفاهی کتبی گروهی یا فردی	– آزمون عملکردی – نمونه کار	– شعر را به آهنگ مناسب بخوانند – درک و دریافت متن را به خوبی انجام دهند
درس اول معرفت آفریدگار	شفاهی (پرسش و پاسخ)	– آزمون عملکردی – نمونه کار	معلم پس از برگزاری گردش علمی و یا پخش فیلم، از دانش آموزان می خواهد مظاهر آفرینش را گردآوری نموده و در جدولی خلاصه و طبقه بندی نمایند و یافته های خود را در گروه به بحث بگذارند
درس دوم پنجره های شناخت	کیفی، کتبی و شفاهی	–	معلم از محتوای درس سؤالاتی را پرسیده و دانش آموزان پس از مشورت در گروه پاسخ را ارائه می دهند
درس سوم داستان من و شما	کیفی، کتبی (گروهی یا فردی)	فعالیت یادگیری (یادداشت برداری)	– دانش آموزان متن درس را به دقت مطالعه کنند و سپس نکات مهم آن را یادداشت برداری کنند
درس چهارم هفت خان رستم	کیفی، گروهی	آزمون عملکردی در موقعیت شبیه سازی شده (ایفای نقش)	دانش آموزان در گروه، نقش ها را بین خود تقسیم کرده و بر اساس متن درس به ایفای نقش می پردازند
درس پنجم زنگ انشا	کیفی، کتبی فردی یا گروهی	آزمون عملکردی شناسایی	دانش آموزان در متن درس جستجو کرده و تشبیهات درس را پیدا می کنند
درس ششم اخلاق پسندیده	کیفی، گروهی	ثبت مشاهده (واقعہ نگاری)	معلم با کمک دانش آموزان، سفره ای را در هر گروه تدارک دیده و به خوردن غذا می پردازند و معلم در این حین به توصیف این رخداد، و میزان رعایت آداب غذا خوردن دانش آموزان می پردازد
درس هفتم دوستی، مشاورت	کیفی، فردی کتبی	خودسنجی	معلم پس از تدریس برگه هایی را که حاوی جملاتی ناقص در حد فهم و توانایی خواندن دانش آموزان است تهیه کرده و از آنان می خواهد که تکمیل کنند مثال: – در این درس یاد گرفتم – مواردی که در رفتار خود باید اصلاح کنم – در انتخاب دوست
درس هشتم	درس آزاد	–	–

درس نهم راز زندگی	کیفی، فردی کتبی	فعالیت یادگیری (تکلیف درسی)	— معلم به عنوان تکلیف شب از دانش آموزان می خواهد که با افراد خانواده، دوستان و... مصاحبه کرده و از هر یک بپرسند: «که از نظر آنها راز زندگی چیست؟!» همه را جمع بندی کرده و بیاورند.
درس دهم رنج هایی کشیده ام که می پرس	کیفی، کتبی (فردی یا گروهی)	آزمون عملکردی شناسایی	— چون این درس بیشترین تعداد کلمات با ارزش املایی را به خود اختصاص داده است. معلم از دانش آموزان می خواهد این کلمات را از درس استخراج کرده و فهرست نمایند.
درس یازدهم عطار و جلال الدین محمد	کیفی، فردی	فهرست واری (چک لیست)	معلم ۱۲ گویه (معیار) قابل فهم درس بر اساس فهرستی از مفاهیم، مهارت ها، فرایندها و یا نگرش ها تهیه نموده و روند کار دانش آموز را در خصوص کلیه فعالیت های این درس ثبت می کند.
درس دوازدهم ای وطن	کیفی، گروهی	آزمون عملکردی نمونه کار	در این شیوه از شاگردان خواسته می شود حاصل فعالیت عملی خود را با موضوع «میهن» در قالب روزنامه دیواری ارائه دهند.
درس سیزدهم درس آزاد	—	آزاد	—
درس چهاردهم دریاقلی	کیفی، فردی (کتبی و شفاهی)	فعالیت یادگیری طرح سؤال	آموزگار از دانش آموزان می خواهد از متن درس سؤالاتی طرح کرده و بنویسند و سپس سؤالات را در گروه از یکدیگر بپرسند و جواب دهند.
درس پانزدهم میوه هنر	کیفی، کتبی (فردی یا گروهی)	آزمون عملکردی کتبی (داستان نویسی)	دانش آموزان شعر میوه هنر را در قالب یک داستان زیبا بنویسند.
درس شانزدهم کتاب خوانی	کیفی، فردی	آزمون مواد کاغذی (کتاب باز)	آموزگار برگه آزمون حاوی سؤال را در اختیار دانش آموز می گذارد و او با استفاده از کتاب در صورت نیاز، به سؤالات پاسخ می دهد.
درس هفدهم ستاره روشن	کیفی، فردی	آزمون عملکردی ارائه گزارش	دانش آموز طی جلساتی که به این درس تعلق دارد موظف است دانشی را که از سیره پیامبر (ص) طی درس فرا گرفته است، در شرایط واقعی روزمره به کار گیرد و در پایان درس، عملکرد خود را گزارش دهد.
نیایش	کیفی، شفاهی	پرسش و پاسخ	— معلم ضرورت نیایش و کُرُنش به درگاه الهی را در قالب پرسش و پاسخ مطرح می کند.

شیوه نامه ارزشیابی درس فارسی پایه ششم

ساعات	مواد درسی	نوع آزمون و ارزشیابی
۵ ساعت در هفته	۱- مهارت‌های خوانداری : فارسی ۲- مهارت‌های نوشتاری : املا ۳- مهارت‌های نوشتاری : نگارش و انشا	شفاهی ، آزمون عملکردی کتبی کتبی

تذکر : از تفکیک ساعات و موضوع آموزش مهارت‌های زبانی و واگذاری آن به برنامه‌های دیگر جداً خودداری شود.
بی توجهی به این مسئله، آسیب اصلی برنامه در سال‌های گذشته بوده است.
درس زبان و ادبیات فارسی به سه ماده درسی، بخش شده است :

(۱) مهارت‌های خوانداری فارسی :

(۲) مهارت‌های نوشتاری : الف - املا

(۳) مهارت‌های نوشتاری : ب - نگارش و انشا

هر یک از این سه عنوان درس، به صورت مستقل، بیست نمره دارند، چگونگی ارزشیابی و نمره گذاری درس‌ها در پی، می‌آید.

۱- ارزشیابی فارسی (مهارت‌های خوانداری)

این درس به آموزش و تقویت مهارت‌های شفاهی یا گفتاری زبان می‌پردازد. در ارزشیابی هم انتظار می‌رود، پاره‌ای از مهارت‌های خوانداری زبان، مورد توجه همکاران قرار گیرد.

در این برنامه تأکید بر تقویت مهارت‌های گوش کردن، تمرکز داشتن، درست حرف زدن، گفت و گوی دو نفره، گفت و گو در جمع، خوانش صحیح متن و حفظ شعر از اهداف اساسی است که با هم دیده شده‌اند و در ارزشیابی باید استقلال آنها حفظ شود.
از سوی دیگر در کتاب فارسی علاوه بر متون نظم و نثر فارسی گذشته و معاصر، درک و فهم محتوای متون نیز ضروری است بدین منظور در ارزشیابی توجه به توانایی تفکر، قدرت نقد و بررسی و تحلیل نیز در نظر گرفته شده است.

یادآوری : آزمون پایانی مهارت‌های خوانداری فارسی به صورت شفاهی برگزار می‌شود ولی برای اینکه همکاران بتوانند از همه دانش‌آموزان ارزشیابی یکسانی به عمل آورند و نمره‌هایی برای هر یک داشته باشند، پیشنهاد می‌شود : ماهی یک بار آزمون کتبی هم برای ارزشیابی از فارسی برگزار شود. در برگزاری این آزمون پرسش‌های صفحه‌های نخست هر درس در کتاب مهارت‌های نوشتاری با عنوان «فعالیت‌های درس» می‌تواند به کار گرفته شود. (ارزیابی تکوینی یا مستمر)

ارزشیابی درس مهارت‌های خوانداری فارسی ششم

ردیف	عنوان	نمره
۱	خوانش متن (نظم و نثر)	۶
۲	درک و دریافت	۴
۳	حفظ شعر	۲
۴	فن بیان	۲
۵	یادآوری	۲
۶	کارگاه درس پژوهی	۲
۷	خود ارزشیابی	۱
۸	معنی واژه	۱
جمع کل		۲۰

شرح موضوع‌های ارزشیابی مهارت‌های خوانداری فارسی :

۱- **خوانش متن** : خوانش متن شامل متون نظم و نثر است (۳ نمره نظم، ۳ نمره نثر)

در خوانش متن توجه به موارد زیر ضروری است :

— رعایت آهنگ

— توجه به لحن کلام

— رعایت تکیه : تکیه، فشار آوایی است که روی هجای کلمه ایجاد می‌شود و موجب برجسته شدن هجای کلمه می‌شود. در

مورد کلمات چندهجایی باید توجه کنیم که تغییر در هجا باعث تغییر در معنی کلمه می‌شود.

مانند : سبزی **sabzi** (به معنی سرسبزی و طراوت) ، سبزی **sab/zi** (سبز هستی)

ولی **vali** (سرپرست) ، ولی **va/li** (اما)

— رعایت مکث و درنگ

— رعایت ایستگاه‌های آوایی : منظور از ایستگاه‌های آوایی، جاهایی است که سخن نیاز به قطع و وصل و کشش‌های آوایی دارد

و به عبارتی رعایت زیر و بم کلمات است.

۲- **درک و دریافت (درک مطلب)** : در این بخش به ارزشیابی توانایی تفکر و قدرت نقد و تحلیل دانش‌آموزان از معنی و

مفهوم شعر و نثر و محتوای درس، بخوان و بیندیش، حکایت و... توجه می‌شود. می‌توان از پرسش‌های فعالیت درس در کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی نیز البته به صورت شفاهی در این بخش، ارزشیابی کرد.

۳- **حفظ شعر** : در این بخش لازم است هر یک از شعرهای (بخوان و حفظ کن) کتاب را دانش‌آموزان در طول یادگیری

مستمر و ارزشیابی تکوینی، حفظ کنند؛ زیرا تأکیدی هست تا حافظه دانش‌آموزان خوب پرورش یابد، تقویت حافظه، پایه دیگر سطوح یادگیری است اما برای ارزشیابی پایانی در نوبت اول و آخر، کافی است یک شعر را به دلخواه از حفظ، ارائه نمایند. در آزمون کتبی برای سنجش توانایی حفظ شعر، بیت یا ابیات به صورت کامل خواسته شود و از دادن پرسش‌های تکمیل کردنی یا جای خالی در این بخش، خودداری گردد.

۴- **فن بیان** : در قلمرو مهارت‌های خوانداری زبان، پرورش و تربیت مهارت درست سخن گفتن یکی از اصلی‌ترین اهداف است. از این مهارت به عنوان مهارت «فن بیان» یا «سخنوری» یاد می‌شود. مقصود ما از فن بیان در فارسی ششم آن است که دانش‌آموز بتواند دیده‌ها، خوانده‌ها، شنیده‌ها و نتیجه‌اندیشه و تفکر خود را درست بر زبان آورد. این مهارت هم مانند دیگر مهارت‌های زبانی به تمرین و تکرار نیاز دارد. بنابراین لازم است در فرصت‌های آموزش و یادگیری به گروه‌ها و افراد مجال خوب سخن گفتن داده شود.

خوب گوش دادن، خوب دیدن، مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی، بازی‌ها و نمایش‌های آموزشی، مقدماتی هستند برای کسب مهارت پرورده‌گویی و خوب سخن گفتن و مهارت «فن بیان».

۵- یادآوری

- هدف :**
- رشد مهارت‌های زبانی
 - شناخت ساختمان نحوی زبان فارسی
 - تفسیر و بازشناسی کاربرد واژه‌ها
 - تشریح عناصر زبانی

در ارزشیابی شفاهی فارسی لازم است دانش‌آموزان به نکات و موضوع‌های زبانی و ادبی مطرح شده در بخش یادآوری‌ها نیز توجه داشته باشند و معلمان محترم در ارزشیابی، بیشتر به جنبه‌های کاربردی این نکته‌ها و تحلیل متن درس‌ها به کمک این نکات از سوی دانش‌آموز توجه نمایند.

۶- کارگاه درس پژوهی

- هدف :**
- تجسم بخشیدن به آموزه‌های درسی
 - مشارکت در کارگروهی
 - تقویت تفکر جمعی
 - عمق بخشیدن به یادگیری

اختصاص دو نمره به این بخش به معنی توجه به عملکرد دانش‌آموزان در طول آموزش و یادگیری مستمر و میزان فعالیت آنان در کارهای جمعی کارگاهی در کلاس و بیرون از کلاس است. روشن است که در اجرای فعالیت‌های کارگاه درس پژوهی و ارزشیابی آن، هم نمره‌های فردی و هم نمره‌های گروهی باید در نظر گرفته شود.

۷- خودارزیابی :

هدف : ارائه پاسخ شفاهی برخاسته از تفکر و برداشت از محتوای درس، مهارت سخن گفتن، فن بیان و میزان درک دانش‌آموز از مطالب درس.

از آنجا که چینه‌سؤالات این بخش از سطح هم‌گرا به سطح واگرا است، پرسش‌های نوع سوم از ارزش یاددهی - یادگیری بیشتری برخوردارند و در این بخش، شایسته است که سؤالات واگرا بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

۸- **معنی واژه** : شناخت معنی واژگان به صورت مستقل و بیرون از متن، انجام نمی‌شود بلکه ارزشیابی از این بخش در قالب کلمات مترادف، متضاد و شبکه معنایی صورت می‌پذیرد.

۲- ارزشیابی مهارت نوشتاری - الف : املاي فارسی ششم

املاي فارسی: کتبی (۲۰ نمره)

- ارزشیابی تکوینی (۲۰ نمره): ۲۰ نمره املاي تقریری تقسیم بر دو، به اضافه ۱۰ نمره طرح سؤال از بخش فعالیت‌های املاي کتاب مهارت‌های نوشتاری و پرسش‌های املاي معلم ساخته.

- ارزشیابی پایانی (۲۰ نمره): ۲۰ نمره املاي تقریری تقسیم بر دو، به اضافه ۱۰ نمره طرح سؤال از بخش فعالیت‌های املاي کتاب مهارت‌های نوشتاری و پرسش‌های املاي معلم ساخته. $۲۰ = ۱۰ + ۲ \div ۲ = ۲۰$ نمره تقریری.

نمره نهایی: میانگین ارزشیابی تکوینی و پایانی $(۲۰ \div ۲ = ۴۰)$ $۴۰ + ۲۰ = ۶۰$

یادآوری: املاي تکوینی (مستمر) همیشه از درس جدید نیست و می‌توان از درس‌های پیشین و حتی از شعرها، بخوان و بیندیش‌ها و دیگر کتاب‌های درسی همان پایه نیز املا گفت.

۳- ارزشیابی مهارت‌های نوشتاری - ب: نگارش و انشا

انشای فارسی (۲۰ نمره)

- ارزشیابی تکوینی (۲۰ نمره): ۱۰ نمره، نوشتن موضوع انشا، به اضافه ۱۰ نمره طرح پرسش‌هایی از فعالیت‌های انشایی و نگارشی کتاب مهارت‌های نوشتاری و پرسش‌های نگارشی معلم ساخته.

- ارزشیابی پایانی (۲۰ نمره): ۱۰ نمره، نوشتن موضوع انشا، به اضافه ۱۰ نمره طرح پرسش‌هایی از فعالیت‌های انشایی و نگارشی کتاب مهارت‌های نوشتاری و پرسش‌های نگارشی معلم ساخته.

نمره نهایی: میانگین ارزشیابی تکوینی و پایانی $(۲۰ \div ۲ = ۴۰)$ $۴۰ + ۲۰ = ۶۰$

لازم است در ارزشیابی نگارش و انشا به موارد زیر توجه شود:

(۱) رعایت نظم منطقی و پرورش موضوع

(۲) به کارگیری درست نکته‌های نگارشی، دستوری و املاي

(۳) تأکید و توجه به استفاده از جمله‌های نو و خلاق

(۴) بهره‌گیری از تخیل و عناصر زیبای سخن

(۵) توانایی بهره‌گیری از نکات آموزشی مطرح شده در کارگاه نویسندگی

(۶) به کارگیری واژگان مناسب و تعبیرها و ترکیب‌های خوش ساخت

(۷) استفاده از آیات و روایات متناسب با موضوع

(۸) به کارگیری و استفاده مناسب از ضرب‌المثل‌ها و اشعار مناسب

(۹) پیراسته، ویراسته و پاکیزه نویسی

(۱۰) بیان و توصیف دقیق مشاهدات

(۱۱) در صورت برخورداری نوشته از فضای خلاقانه و نگاه نو، می‌توان از برخی کاستی‌های ظاهری و کم اهمیت مانند

خط خوردگی‌ها، چشم پوشی کرد.

بخش اول

کلیات

اصول برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی

«فلسفه وجودی، ماهیت و ساختار ماده درسی»

زبان فارسی نماد و نماینده هویت ملی و فرهنگی ماست و ادبیات فارسی آئینه فرهنگ و اندیشه ایران اسلامی از گذشته تاکنون، در نتیجه آموزش ادبیات و زبان فارسی پل پیوند با هویت و فرهنگ اسلامی – ایرانی است. جز این، همه دروس نیازمند زبان و ادبیات فارسی هستند و آموزش، بدون این واحدهای درسی امکان پذیر نیست. محتوای ادبیات فارسی نیز به تربیت معنوی، تلطیف روح و احساسات و انتقال فضایل الهی و انسانی کمک می کند.

در ساختار این ماده درسی دو قلمرو زبان و ادبیات در عین پیوستگی جدا و مجزا از هم مطرح شده اند. زبان به عنوان یک پدیده اجتماعی در شکلی پویا به انجام وظیفه انتقال مفاهیم و ادبیات به عنوان زبانی برتر به انتقال هنرمندانه اندیشه و فرهنگ می پردازند.

پس رسالت زبان «چه گفتن» و ادبیات، «چگونه گفتن» است و از نظرگاه منطق آموزشی این دو یکسان نیستند. در ساختار دروس کتاب درسی، ادبیات در قالب متن های درسی زیبا، رسا، اشعار، حکایات و داستان هایی از متون کلاسیک و نو، ایران و جهان، سامان پذیرفته است و مقوله های زبانی نیز در قالب آموزه های دستوری، نگارشی و املا تدوین یافته اند.

«مبانی برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی»

- ۱) حفظ غنای اندیشه و بینش ایرانیان که در آثار منثور و منظوم فرهنگ و ادب فارسی جای دارد.
- ۲) ایجاد فرصت بهینه برای دانش آموزان در آشنایی با زبان و ادب فارسی با هدف کسب تجارب قابل استفاده در زندگی
- ۳) ایجاد زمینه تقویت خلاقیت و کاربرد درست مهارت های زبانی و ادبی در دانش آموزان
- ۴) ترغیب دانش آموزان در پاسداری از زبان و ادبیات فارسی به عنوان میراث فرهنگی
- ۵) پویایی و گویایی ذهن دانش آموزان در پویه های یاددهی – یادگیری همگام با تحولات حوزه آموزش زبان و ادبیات فارسی با رویکردی نوین

اصول حاکم بر برنامه درسی فارسی در دوره ابتدایی

همسو با برنامه درسی ملی، اصول حاکم بر برنامه درسی فارسی نیز با فرایندی منطبق بر «فطرت گرایی توحیدی» و بسترسازی برای دستیابی به قرب الی الله و حیات طیبه ویژه دانش آموزان طراحی می شوند.

زمینه سازی برای ارتقای آداب و مهارت های زندگی در کودکان با توجه به جنبه های کاربردی و مهارت های زبانی، تقویت تفکر انتقادی و خلاقیت و گسترش فرهنگ مطالعه مستمر در زندگی کودک از اصول جامع برنامه درسی فارسی هستند. به کارگیری جدیدترین دستاوردهای حوزه ادبیات کودکان، و تأکید بر شیوه های غیرمستقیم آموزش نکات زبانی، اخلاقی، ارزشی و شناختی و ترسیم مسیر آموزش زبان فارسی از ساده به تکامل یافته و از زبان طبیعی به زبان معیار از اصولی هستند که در تدوین برنامه استفاده می شوند.

توجه به تمامی گونه های زبان فارسی، حفظ تناسب در حضور نقش زنان و مردان در برنامه درسی و رعایت محدوده جغرافیایی اصول مهم حاکم در تدوین محتوا می باشند^۱.

۱- مراجعه شود به کتاب «راهنمای آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی» مؤلفان: دکتر اکبری و همکاران

تبیین رویکرد برنامه درسی فارسی ابتدایی

ضرورت‌ها

تولید برنامه‌ای مکتوب و مدون با رویکرد مشخص زبان‌شناختی و روان‌شناختی که بتوان اصول آموزش را بر آن بنیان نهاد و بین «اهداف، محتوا، روش‌ها، ارزشیابی» و نیازهای کلی جامعه هماهنگی ایجاد کرد، بسیار ضروری است. همخوانی و پیوستگی در سیر و تداوم اصول و مبانی زبان‌آموزی و توجه به همه جنبه‌های آن و همگام شدن با انتظارات برنامه درسی ملی ضرورت طراحی برنامه درسی جدید و نوگرا را بیش از پیش متجلی می‌نماید. لذا در راستای تحولات بنیادین نظام آموزش و پرورش و برقراری طرح آموزشی ۳-۳-۶ تبیین رویکرد جدید برنامه درسی فارسی ابتدایی نیز اتفاق می‌افتد.

رویکردهای حاکم بر برنامه درسی

در هر برنامه درسی مجموعه‌ای از بنیادهای نظری، با هدف جهت‌گیری اساسی نسبت به یاددهی و یادگیری استفاده می‌شود. رویکرد عام برنامه درسی فارسی «فطرت‌گرایی توحیدی» است. که محتوای آن باید زمینه رشد و پرورش فطرت الهی دانش‌آموزان را فراهم آورده و ایشان را به سوی «حیات طیبه» رهنمون سازد. با توجه به تنوع و گوناگونی در رویکردهای مختلف، در برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی، انتخاب رویکردهای ذیل مدنظر می‌باشد:

۱) رویکرد کلی (holistic approach): براساس بنیاد روان‌شناختی این رویکرد (روانشناسی گشتالت) انسان هنگام برخورد با امور و پدیده‌ها ابتدا به کل آن‌ها توجه می‌کند و پس از آن به اجزای سازنده کل می‌پردازد. به همین جهت در برنامه‌های درسی

و مراحل یاددهی - یادگیری نیز از «کل به جز» حرکت می‌کنیم. در تدوین و سازماندهی ساختار و محتوایی بخش خواندن و مهارت‌های ادراکی از این رویکرد بیشتر استفاده شده است.

۲) رویکرد تحلیلی (**atamistic approach**) : براساس این رویکرد انسان هنگام مواجه شدن با امور و پدیده‌ها، ابتدا به اجزای سازنده آن توجه می‌کند و سپس با ترکیب اجزاء کل‌های تازه‌ای را تولید می‌کند. در تدوین محتوای مهارت‌های تولیدی (گفتاری - نوشتاری) از این رویکرد بهره گرفته می‌شود.

۳) رویکرد تلفیقی (**eclectic approach**) : به منظور انتقال منسجم دانش‌ها، مهارت‌ها و ارزش‌ها، در هر دو بخش مهارت‌های تولیدی و ادراکی از این رویکرد استفاده می‌شود.

۴) رویکرد تجربه‌زبانی (**language- experience**) : این رویکرد با مرتبط کردن خواندن و نوشتن به گوش دادن و سخن گفتن، بیش از همه در تمرین‌ها و فعالیت‌های یادگیری خواندن و نوشتن استفاده می‌شود.

۵) رویکرد زبان‌شناختی (**linguistic approach**) : در این رویکرد «جمله» اساسی‌ترین واحد زبانی است و در آن خواندن و نوشتن همزمان صورت نمی‌گیرد، بلکه در پی آموزش خواندن واژه، از طریق متن ساده، مرحله نوشتن آغاز می‌شود و به طور همزمان به عناصر ساختارهای آوایی، صرفی، نحوی و معنایی توجه می‌شود.

۶) رویکرد فعالیت محور (**Activity centered**) : از این رویکرد که حضور فعال دانش‌آموزان را در جریان یاددهی - یادگیری نشان می‌دهد در تهیه سازماندهی محتوای زبان‌آموزی دوره ابتدایی استفاده می‌شود و آموزش زبان به آموزش مهارت‌های زبانی گسترش می‌یابد.

۷) رویکرد ترکیبی کلی (**eclectic approach**) : شاید بتوان این رویکرد را به عنوان یک رویکرد کاملاً تلفیقی در حوزه زبان و ادبیات تلقی کرد که در این صورت از این طریق می‌توان به بسیاری از نیازهای موضوع درسی، دانش‌آموز و جامعه پاسخ داد.

ویژگی‌های مخاطبان برنامه درسی فارسی ششم

آگاهی داشتن معلمان از ویژگی‌های جسمانی، شناختی و عاطفی دانش‌آموزان کمک شایانی در انتخاب مناسب الگوی یاددهی-یادگیری به آنان می‌نماید. شناخت مخاطب و پی بردن به دنیای اندیشه و پیش‌بینی نیازهای او گامی مؤثر در اجرای موفق تدریس خواهد بود. لذا گسترش دامنه اطلاعات در این زمینه با مطالعه کتب موضوعی مرتبط برای معلمان دوره ابتدایی که بنیان‌گذاران آموزش اصولی و منطقی در عرصه آموزش و پرورش هستند توصیه می‌گردد.

از آنجائی که بعد از سالیان متمادی نظام آموزشی کشور به طرح «۳-۳-۶» تغییر یافته است. شناخت دانش‌آموزان پایه ششم، در جهت‌گیری‌های فرایند کاری معلمان امری ضروری است.

دانش‌آموزان پایه ششم که غالباً دوازده ساله می‌باشند در بخش سوم از تقسیم‌بندی دوران کودکی (از تولد تا ۳ سالگی، از ۳ سالگی تا ۷ سالگی، از ۷ تا ۱۲ سالگی) قرار می‌گیرند. در این مقطع سنی از نظر جسمی، ذهنی و عاطفی دچار تغییرات شگرفی می‌شوند و روابط میان فردی ایشان گسترش می‌یابد. بنابراین فرصت‌های تازه‌ای جهت رشد استعدادها و بروز توانایی‌های جسمی و ذهنی آنان فراهم می‌گردد. به تدریج از وابستگی ایشان به والدین کاسته شده و به عنوان فردی مستقل ابراز وجود می‌کنند. سلامت جسمانی دانش‌آموزان در این سنین در سازگاری عاطفی و اجتماعی کودک مؤثر است و بیماری‌های طولانی باعث شکست یا افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود.

رشد عاطفی و اجتماعی کودک در دوره ابتدایی بسیار سریع است و معلمان و هم کلاسی‌ها در آن نقش مهمی دارند کودک در مدرسه علاوه بر آموختن خواندن و نوشتن مطالب و روش‌های جدید، تعامل اجتماعی را نیز می‌آموزد. رشد ذهنی کودکان در سنین ۷ تا ۱۲ سالگی در مرحله «عملیات محسوس یا عینی» قرار دارد که در آن کودک توانایی انجام اعمال منطقی را کسب می‌کند.

اهداف کلی برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی

اهداف برنامه درسی ملی

اهداف در برنامه درسی ملی ویژگی‌ها و مختصات مطلوب و مورد انتظار برون داد نظام آموزش و پرورش را تبیین می‌کند و ضمن سامان‌بخشی به برنامه‌های درسی و تربیتی، چارچوب جهت‌گیری انتخاب و سازماندهی محتوا، روش‌های یادگیری، منابع و ارزشیابی را نیز تعیین می‌کند. اهداف در چهار سطح به شرح ذیل تعریف می‌شوند:

۱- هدف غایی: همان هدف غایی نظام تعلیم و تربیت است که برگرفته از فلسفه حیات در دیدگاه اسلام است.

و عبارت است از «دستیابی متربی به مراتبی از قرب الی الله، خلاقیت الهی، عبودیت خدا و حیات طیبه».

۲- اهداف کلی: اهدافی است برگرفته از فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی که چارچوب تعیین اهداف تفصیلی و جزئی را مشخص می‌کند.

۳- اهداف تفصیلی: این اهداف حد قابل انتظار از اهداف کلی را در چارچوب الگوی هدف‌گذاری برای متریان، تعیین می‌کنند.

۴- اهداف جزئی: این اهداف برای حوزه‌های یادگیری و یکایک برنامه‌های درسی و تربیتی و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی با توجه به نیازها و شرایط متفاوت موضوعات درس مختلف، متریان، امکانات، اقتضائات منطقه‌ای و بومی تعیین می‌شوند.

همسویی هدف‌گذاری در کتاب فارسی ششم با برنامه درسی ملی

الگوی هدف‌گذاری در تألیف این کتاب، در نظر گرفتن پنج عنصر، تفکر و تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق در چهار عرصه ارتباط متربی با خود، خدا، خلق و خلقت است که این ارتباطات در شبکه‌ای مفهومی، مرتبط و به هم تنیده می‌شوند و ساختار و ماهیت اصلی محتوای کتاب فارسی پایه ششم را رقم می‌زنند.

این الگوی هدف‌گذاری باعث می‌شود تا دانش‌آموزان در حد رشد و توان خود به صلاحیت معرفت و تسلط به زبان و ادبیات فارسی دست یابند.

اهداف کلی برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی

۱) حیطه شناختی: در این گستره، هدف آن است تا دانش‌آموزان با «ساختار زبان فارسی معیار»، «زبان گفتار و نوشتار»، «جلوه‌های هنری زبان» و مسائل کلی جامعه در قالب مهارت‌های زندگی آشنا شوند و به تقویت حافظه و راه‌کارهای پرورش خلاقیت بپردازند.

۲) **حیطه عاطفی** : ایجاد نگرش مثبت در دانش‌آموزان نسبت به مبانی اقتصادی، فرهنگی و ملی کشور با بیان احساسات، عواطف و افکار در قالب گفتار و نوشتار از جمله اهداف کلی این عرصه است که تلطیف احساسات و عواطف و گسترش فرهنگ مطالعه را نیز در بر دارد.

۳) **حیطه مهارتی** : تقویت چهار مهارت زبان‌آموزی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) از جمله مهم‌ترین اهداف کلی برنامه درسی فارسی می‌باشد.

اهداف کلی کتاب فارسی ششم

الف) حیطه شناختی

گسترش و تعمیق حوزه نشانه‌ها و معانی مناسب
توسعه و تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار
آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن
آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان و شیوه‌های خواندن و نوشتن
آشنایی با انواع پاره مهارت‌های نگارشی

ب) حیطه عاطفی

پرورش و تقویت علاقه به ارج‌گذاری به زبان و ادبیات فارسی
ایجاد فضا برای بیان مناسب و مؤثر احساسات و علائق و افکار دانش‌آموز
بسترسازی برای گسترش نگرش مثبت به مطالعه و خوشنویسی

ج) حیطه مهارتی

۱- مهارت گوش دادن

دقت در سخن گوینده و دریافت هسته معنایی پیام
بررسی و نقد شنیده‌ها

دریافت پیام در گونه‌های مختلف زبانی و دریافت ارتباط میان بخش‌های یک پیام

۲- مهارت سخن گفتن

به‌کارگیری کارافزارهای مناسب ارتباطی در جهت توسعه برقراری ارتباطات منطقی
سخن گفتن مؤثر در جمع و شرکت فعال در بحث‌ها و گفتگوها
پاسخ‌گویی خلاق به پرسش‌ها

۳) مهارت خواندن

گسترش دایره دید در خواندن و توانایی دریافت پیام اصلی یک متن
تعمیق عادات و آداب مطلوب در خواندن و دریافت ارتباط معنایی بخش‌های یک متن

مهارت‌های زبان آموزی

در بخش اهداف کلی کتاب فارسی ششم در حیطه مهارتی به چهار مهارت زبان‌آموزی به اجمال پرداخته شد و در این قسمت با نگاه ویژه‌ای به مهارت خواندن از منظر تفکر انتقادی و مهارت نوشتن بر حسب اهمیت آن‌ها در پایه ششم می‌پردازیم.

اهمیت تفکر انتقادی در مهارت خواندن

توانائی خواندن متون، مهارتی است که اولیا و مربیان کودکان، از بدو ورود آنان به مدرسه، به آن علاقه و توجه دارند. به واقع در مدرسه است که دانش آموز با متن به عنوان گونه‌ای دیگر از زبان یعنی زبان نوشتاری آشنا می‌گردد. اما هدف آموزش این مهارت به دانش آموز چیست؟ یکی از پاسخ‌های متداول این است که می‌خواهیم به دانش آموز سواد بیاموزیم. در واقع، از نظر بسیاری از کسان، سواد، ادای درست کلمات در سخن گفتن و یافتن معنای مراد نویسنده در نوشته است در حالی که، در آموزش انتقادی و در ذهنیت طرفداران آن، نظر دیگری وجود دارد. از نظر اینان، هدف آموزش آن است که خواننده بتواند، در خواندن متن، ویژگی‌ها و ساختار و اهداف آن را بیابد. چنین آموزشی به کسب سواد انتقادی منجر می‌شود که ناظر بر جوانب فرهنگی و مرامی و مسلکی متن است. در واقع، خوانندگان، در این شیوه آموزشی، تلاش می‌کنند تا ویژگی‌های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی متن را بیابند و نشان دهند متن در جهت منافع و علایق چه کسانی نوشته شده است. اهمیت نظام آموزش انتقادی، در مقاطع بالاتر مانند دبیرستان و دانشگاه، نمایان‌تر می‌گردد. از آنجاکه، در این مقاطع دیگر تأکید بر درست خوانی و روان خوانی منتفی است، راحت‌تر می‌توان مهارت خواندن را با تفکر انتقادی همسو ساخت. تفکر انتقادی جزء لاینفک آموزش انتقادی، تفکری است هدفمند و منطقی که در تصمیم‌گیری‌ها به ما کمک می‌کند.

مروری بر روش‌های خواندن: شیوه‌های آموزش خواندن در زبان اول و دوم به کودکان و بزرگسالان تا حدودی به هم مربوط اند چنانکه آموزش خواندن به کودکان و هم آموزش زبان دوم به بزرگسالان با روش‌هایی مانند آواخوانی و کلمه خوانی آغاز می‌شود. آواخوانی، در واقع، شیوه‌ای است که، در آن باید هر حرف را با صدای او مطابقت داد. بنابراین، در این روش، اولویت با حروف است سپس نوبت به کلمات و عبارات و در نهایت، جملات می‌رسد. امتیاز این روش، کاربرد آن در آموزش به کسانی است که دچار آسیب‌های مغزی شده‌اند و در یادگیری مهارت‌های زبانی مثل خواندن دچار مشکل اند. این روش همچنین برای بهبود مهارت خواندن دانش‌آموزان مؤثر است. اما این روش بر درک متن تأکید ندارد بلکه هدف آن صرفاً آموزش درست خوانی است. روش کلمه خوانی نیز، که در سال ۱۹۳۱ مطرح شد، مثل آواخوانی، بر درک متن تأکید ندارد. فرق آن با روش آواخوانی در آن است که خواندن درست کل کلمه به جای حرف را هدف اختیار می‌کند. به مهارت خواندن، متعاقباً، در بسیاری از روش‌های تدریس مثل روش دستور - ترجمه توجه شده است. در این روش، که بیشتر از متون ادبی در آن استفاده می‌شود، خواندن درست متن و یافتن اطلاعات اهمیت بسیار دارد. در واقع، اطلاعات مندرج در متن با پاسخ به سه نوع پرسش که به دنبال هر متن مطرح می‌شوند بدست می‌آید: پرسش‌های مستقیم مبتنی بر اطلاعات درون متن؛ پرسش‌های مبتنی بر درک و استنتاج خواننده از متن؛ و پرسش‌های مربوط به تجربه خواننده در زمینه موضوع متن.

ادبیات تفکر انتقادی: محققان حوزه‌های متعدد علمی دیدگاه‌های کم و بیش متفاوتی درباره تفکر انتقادی دارند. مثلاً تمرکز روان‌شناسان شناخت گرا بر عملکرد تفکر انتقادی است در حالی که استادان فلسفه به تفکر انتقادی به حیث فرایند دستیابی به معیارها و استانداردهای تفکر می‌نگرند. به نظر آنها تنها تعامل صوری با این نوع تفکر کافی نیست بلکه این تعامل باید پایه‌های اعتقادی ما را بسازد و بر اعمال و رفتار ما اثر گذارد. ویلینگهام ارائه برهان و دلیل، قضاوت صحیح، و حل مسائل و مشکلات را سه جزء تشکیل دهنده تفکر انتقادی در دیدگاه روان‌شناسان شناخت گرا می‌داند.

در بین تعاریف متعددی که برای تفکر انتقادی ارائه شده می‌توان به تعریف هالپرن به حیث تعریفی جامع که وجوه مشترک بسیاری با تعاریف دیگر دارد اشاره کرد. او از تفکر انتقادی به عنوان تفکری هدفمند و منطقی یاد می‌کند که در حل مسئله، درک و استنباط مطالب، سنجش احتمالات، و اخذ تصمیمات متفاوت نقش اساسی دارد. «دام و لِمَن» برآنند که دیدگاه انتقادی با چگونگی انتخاب‌ها و نیز آگاهی از دلیل این انتخاب‌ها پیوند دارد. احترام به آرا دیگران؛ تعامل و گفتگو درباره آراء متفاوت، پایه گذاری آراء خود و بیان آنها نیز از شاخصه‌های مهم این نوع تفکرند.

— نقش فعالیت‌های درسی در ایجاد تفکر انتقادی : وارپورتن و تور فعالیت‌های درسی در ایجاد تفکر انتقادی را به دو دسته با توان بالا و با توان پایین تقسیم کرده‌اند. به نظر آنان فعالیت‌های دسته دوم آموزش مستقیم معلم و متمرکز بر درک گفته‌های اوست به این معنی که دانش‌آموزان باید بتوانند دانش را به همان صورتی که معلم آموزش می‌دهد فرا بگیرند. اما فعالیت‌های دسته اول تمریناتی هستند که دانش‌آموزان را برای تفکر انتقادی در سطح بالاتر آماده می‌کنند. یکی از فواید تمرین‌های دسته اول این است که دانش‌آموزان قوی و ضعیف هر دو می‌توانند از این تمرین‌ها بهره ببرند هر چند که میزان استفاده دانش‌آموزان قوی به مراتب بیشتر است. تفکر انتقادی در محیط‌های آموزش کنونی که با ورود فناوری‌های متفاوت مانند اینترنت به دریایی از اطلاعات فیلتر نشده مبدل گشته‌اند بسیار ضروری شمرده می‌شود. با این امکانات دانش‌آموزان می‌توانند اطلاعات موجود را تحلیل و ارزیابی کنند و تنها در صورت وجود دلیل و منطق کافی آنها را بپذیرند.

— انتخاب متن مناسب خواندن، از منظر تفکر انتقادی : برتون معتقد است که انتخاب متون نباید دیمی باشد بلکه متن منتخب باید شامل نکاتی باشد که خواننده بتواند نظرهایی جدا از آن چه در متن آمده ارائه دهد. از آنجا که تفکر انتقادی با مسائل اجتماعی گره خورده است می‌توان نتیجه گرفت متنی که صرفاً جنبه ادبی داشته باشد و مسائل و مشکلات جامعه را در بر نگیرد نمی‌تواند در آموزش تفکر انتقادی نقش مهمی داشته باشد. باختین نیز بر این باور است که متن محل تبادل افکار و محصول تعاملات اجتماعی است.

هوش‌های چندگانه از منظر زبان آموزی

هنگامی که واژه «هوش» به گوش ما می‌خورد معمولاً مفهوم ضرب‌هوشی (IQ) به ذهنمان می‌آید. هوش معمولاً به عنوان توانایی‌های بالقوه عقلانی تعریف می‌شود. چیزی که ما با آن زاده می‌شویم، چیزی که قابل اندازه‌گیری است و ظرفیتی که تغییر دادن آن دشوار است. اما در سال‌های اخیر دیدگاه‌های دیگری نسبت به هوش پدید آمده‌است. یکی از این دیدگاه‌ها، نظریه هوش چندگانه است که توسط هاوارد گاردنر، روان‌شناس دانشگاه هاروارد، ارائه گشته است. بر طبق این نظریه، دیدگاه‌های روان‌سنجی سنتی نسبت به هوش، بسیار محدود و ضعیف است. گاردنر نظریه‌اش را نخستین بار در کتاب «قاب‌های ذهنی: نظریه هوش چندگانه»، در سال ۱۹۸۳ ارائه کرد. به عقیده او همه انسان‌ها دارای انواع مختلفی از هوش هستند. او در کتاب خود، هشت نوع مختلف هوش را معرفی نموده و احتمال داده‌است که نوع نهمی نیز به عنوان «هوش هستی‌گرا» وجود داشته باشد. طبق نظریه گاردنر، برای به دست آوردن تمام قابلیت‌ها و استعدادها یک فرد، نباید تنها به بررسی ضرب‌هوشی پرداخت بلکه انواع هوش‌های دیگر او مثل هوش موسیقایی، هوش درون فردی، هوش تصویری — فضایی و هوش کلامی — زبانی نیز باید در نظر گرفته شود. نظریه هوش چندگانه محبوبیت زیادی در بین مربیان و آموزشگران پیدا کرده‌است و بسیاری از معلمان از این نظریه در انتخاب شیوه تدریس خود استفاده می‌کنند. در این مقاله با چهار نوع از هوش‌های مختلفی که گاردنر تعریف کرده‌است و در راستای فرایند یاددهی — یادگیری درس ادبیات فارسی قرار می‌گیرد، به منظور بهره‌گیری در تدریس درس فارسی بیشتر آشنا می‌شویم.

هوش کلامی — زبانی: کسانی که هوش کلامی — زبانی بالایی دارند به خوبی می‌توانند از کلمات، به هنگام نوشتن و حرف زدن، استفاده کنند. این افراد غالباً در نوشتن داستان، به خاطر سپردن اطلاعات و خواندن مهارت دارند. این هوش به کارگیری ماهرانه ساختار زبان، آواشناسی، معنا شناختی و جنبه‌های عملی زبان را شامل می‌شود.

ویژگی‌های هوش کلامی — زبانی :

- به کارگیری درست لغات به صورت شفاهی یا نوشتاری
- مهارت در به یاد آوردن اطلاعات نوشته یا گفته شده
- لذت بردن از خواندن و نوشتن

● مهارت در مباحثه یا صحبت‌های متقاعد کننده

● توانائی در توضیح دادن مسائل

● استفاده از شوخ طبعی به هنگام بیان داستان‌ها

هوش حرکتی – جسمانی : کسانی که هوش حرکتی – جسمانی بالایی دارند در حرکت‌های بدنی، انجام عملیات و کنترل فیزیکی قوی هستند. هوش حرکتی – جسمانی یعنی به کارگیری کل بدن برای بیان افکار و احساسات. این هوش مهارت‌های فیزیکی خاص از قبیل تعادل، هماهنگی، چالاکی، انعطاف پذیری سرعت و همچنین قابلیت‌های لمسی را شامل می‌شود.

ویژگی‌های هوش حرکتی – جسمانی :

● مهارت در ورزش

● لذت بردن از ساختن چیزها با دست

● هماهنگی فیزیکی عالی

● به خاطر سپردن چیزها از طریق انجام دادن آن‌ها، به جای گوش کردن یا دیدن

● مهارت در اجرای نمایش

هوش میان فردی : کسانی که هوش میان فردی بالایی دارند در تعامل با دیگران و درک آن‌ها قوی هستند. این افراد در سنجش هیجانات، انگیزه‌ها، تمایلات و منظور کسانی که دور و برشان هستند مهارت دارند. هوش میان فردی مستلزم شناسایی حالات چهره، صداها و توانایی تشخیص انواع نشانه‌های بین فردی است.

ویژگی‌های هوش میان فردی :

● مهارت در برقراری ارتباط کلامی

● مهارت در ارتباط غیرکلامی

● نگاه کردن به موقعیت‌ها از زوایای مختلف

● ایجاد روابط مثبت با دیگران

● مهارت در فرو نشانیدن اختلافات در داخل گروه‌ها

هوش درون فردی : کسانی که هوش درون فردی بالایی دارند، آگاهی خوبی از وضعیت هیجانی، احساسات و انگیزه‌های خود دارند. این افراد از خودآزمایی، تخیل روزانه، کند و کاو کردن روابط خود با دیگران و برآورد توانائی‌های فردی خود لذت می‌برند و از مقاصد، ادراک، حالات درونی و تمایلات خود به خوبی آگاهند.

ویژگی‌های هوش درون فردی :

● مهارت در تحلیل نقاط قوت و ضعف خود

● لذت بردن از تجزیه و تحلیل نظریه‌ها و ایده‌ها

● خودآگاهی زیاد

● داشتن درک روشن از ریشه انگیزه‌ها و احساسات خود

فعالیت‌های مرتبط با هوش‌های چندگانه در حوزه زبان فارسی

هوش زبانی :

۱- فعالیت‌های نوشتاری

۲- بازی با کلمات

۳- داستان سرایی

۴- خواندن فردی

۵- خواندن در کلاس

هوش حرکتی - جسمانی :

۱- حرکات خلاق

۲- نمایش های کلاسی

۳- نمایش های بدون کلام

۴- بازی های گروهی

۵- استفاده از زبان اندام، اشارات و حرکات دست برای صحبت کردن

هوش میان فردی :

۱- تشکیل گروه های همیار

۲- ارتباطات میان فردی

۳- در میان گذاشتن مسایل با هم کلاسی ها

هوش درون فردی :

۱- مطالعات فردی

۲- آموزش های فردی

۳- یادگیری های برنامه ای خود آموز

همسویی درس فارسی با هوش های چندگانه :

توانایی به کارگیری درست لغات به صورت شفاهی در قالب داستان گویی و... یا به صورت نوشتاری و به کارگیری ماهرانه ساختار زبان، آواشناسی (صدا های زبان)، معناشناسی و جنبه های عملی زبان (کاربردهای عملی زبان) شامل : معانی و بیان (به کارگیری زبان برای متقاعد کردن دیگران)، من یادیاری (استفاده از زبان برای به خاطر آوردن اطلاعات)، توضیحات (به کارگیری زبان برای آگاهی بخشیدن) و فرازبان (به کارگیری زبان برای صحبت کردن از خود زبان)، بیان استدلال، طبقه بندی مطالب، توانایی تجسم و باز نمایی افکار مکانی-بصری، انعطاف پذیری و قابلیت های لمسی و سازگاری در فعالیت های گروهی، تشخیص رنگ مایه موزون شعر و... از موارد و قابلیت هایی هستند که جلوه گری آنان در دانش، نگرش و مهارت دانش آموزان پایه ششم، پس از یک تدریس هدفمند و پویا انتظار می رود. تحقق این مهم با به کارگیری هوش های چندگانه به نحو مطلوب و در جایگاه تعریف شده توسط معلم میسر و مقدور خواهد بود.

تجربه فعال کننده :

تجربه فعال کننده نخستین بار توسط دیوید سلدمن (۱۹۸۰) به کار گرفته شد و توسط دکتر گاردنر و همکارانش توسعه یافت. این مفهوم نقطه عطف رشد استعدادها و توانایی افراد به شمار می آید. چنین وقایعی اغلب در اوایل کودکی و گاهی نیز در جریان زندگی به وقوع می پیوندد.

تجربیات فعال کننده را می توان به جرقه ای تشبیه کرد که موجب روشن شدن پیشرفت هوش افراد به سوی رشد و بلوغ می شود. با این وصف می توان گفت که فعالیت های طراحی شده در کتاب فارسی پایه ششم مانند : خود ارزیابی ها، فعالیت های کارگاه درس پژوهی و... همسویی درس فارسی با کاربرد هوش های چندگانه را نمایان می سازد.

درس فارسی از منظر هوش‌های چند گانه :

زبان و ادبیات فارسی به عنوان یکی از دروس اصلی در عرصه آموزش که با پردازش عمیق مهارت‌های چهارگانه زبان آموزی (گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن) تمام جلوه‌های ذهن و زبان و فکر و فرهنگ سرزمین ایران را در روح لطیف دانش‌آموزان متجلی می‌نماید؛ دارای گستره‌ای «ناپیدا کران» است، که این «فراخ دامنی» با ثمرات و تبعاتی ژرف، در قلمروهایی دیگر نیز، از آن جمله «هوش» از خود رد و نشانی بر جای می‌گذارد.

هوش معمولاً به عنوان توانایی‌های بالقوه عقلانی تعریف می‌شود اما در سال‌های اخیر دیدگاه هوش‌های چند گانه گاردنر (زبانی، ریاضی، مکانی، حرکتی، موسیقایی، میان فردی، درون فردی و طبیعت گرا) مبنی بر اینکه همه انسان‌ها دارای انواع مختلفی از هوش هستند، توجه بسیاری از معلمان و کارشناسان و زبان‌آموزان و مؤلفان کتب درسی را به خود جلب کرده است.

هوش با تمام قابلیت‌هایی که بر آن قائلند با زبان و ادبیات پیوندی همه سویه دارد. زبان برآمده از تمام جلوه‌های فکری و هوشی است و بنابراین ادبیات نیز نمودگاری از ذهن و هوش و زبان است و معلمان با بهره‌گیری از این در هم تنیدگی می‌توانند با رساندن هر یک از هوش‌های دانش‌آموزان به سطح مناسبی از توانش و به کارگیری آن در تدریس ادبیات و فرصت‌هایی برای پرورش کودکان، تقویت قوه تخیل، پروردگی قدرت خلاقیت، رشد امیال و تعمیق اندیشه‌های ایشان به صورت جذاب و دلکش ایجاد نمایند.

مقوله‌های هوشی با یکدیگر همکاری دارند و به تنهایی موجودیت نمی‌یابند و همواره بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. برای مثال ممکن است دانش‌آموزی قادر به خواندن نباشد اما از هوش زبانی بالایی برخوردار بوده، قادر باشد داستان‌های زیادی بگوید و یا واژگان زیادی بداند. معلم در درس ادبیات فرصت دارد تا با روح بخشیدن به زندگی روزمره دانش‌آموزان و تلطیف عناصر و مفاهیم زندگی و عرضه مضامین حیات در قالب شعر و خوانش متون ساده کهن و تقویت مهارت‌های زبان آموزی، هر یک از هشت مقوله هوش دانش‌آموزان را تا سطح بالایی از عملکرد توسعه دهد و ذهن و خیال و مهارت دانش‌آموزان را به فربهی برساند. و از تأثیر گذاری هوش‌ها بر یکدیگر فرایند تدریس را کامل نماید.

یکی از گام‌های مهم معلمان فارسی در استفاده از تئوری هوش‌های چند گانه، تعیین ماهیت و کیفیت این هوش‌ها و یافتن روش‌هایی برای توسعه آن‌ها در زندگی فردی دانش‌آموزان است که راهبرد این توسعه یافتگی با گنجاندن عناصر سازه‌ای مبتنی بر هوش‌های چندگانه در کتاب‌های فارسی به ویژه کتاب‌های خوانداری و نوشتاری پایه ششم به معلمان عرضه شده است. اگر چه هیچ آزمونی که بتوان ماهیت و کیفیت هوش‌های دانش‌آموزان را با کمک آن شناسایی کرد وجود ندارد. اما بهترین روش برای سنجش هوش‌های چند گانه، برداشت واقع بینانه از نحوه انجام وظایف، فعالیت‌ها و تجربیات دانش‌آموزان مربوط به هر مقوله هوشی است که با مشاهده ساده برخورد دانش‌آموزان با متون، تصاویر و فعالیت‌های کتاب خوانداری و نوشتاری، اشعار، حکایات و ضرب‌المثل‌ها برای معلمان تسهیل می‌گردد.

تحولات بنیادین آموزش و پرورش و همسویی محتوای کتب درسی فارسی با برنامه درسی ملی پرتو جدیدی به تدوین و تألیف آن افکنده که با این تغییر نگرش‌ها، کتاب فارسی با طراحی بخش‌های وزین، و تعالی بخشی به مضامین و محتوا، با تمام عرصه‌های تأثیرگذار بر فرایند آموزش، بویژه بحث هوش‌های چند گانه که محور موضوعی این مقاله است تعاملی همه جانبه برقرار نموده که مصداق‌هایی از آن نمود عینی دارد.

کتاب خوانداری پایه ششم مشتمل بر متن، تصویر، اشعار (بخوان و حفظ کن)، حکایات، متون روان خوانی (بخوان و ببندیش)، بخش‌های خود ارزیابی، یادآوری و کارگاه درس‌پژوهی می‌باشد که در بخش کلیات، اهداف هر یک از این عناصر به تفصیل آمده است.

اما از منظر «هوش‌های چند گانه»، : بحث و گفتگو و لذت بردن از گفتمان شفاهی و برقراری ارتباط کلامی با اعضای گروه

در «کارگاه درس پژوهی» به خاطر سپاری شعر و جزئیات در «بخوان و حفظ کن» به یاد سپاری اسامی، مکان‌ها، تاریخ و... در بخش «اعلام» لذت بردن از خواندن «متون درس»، «حکایات» و «بخوان و بیندیش» و ادا کردن درست کلمات آن‌ها و دانستن لغات زیاد در قسمت «واژه نامه» از مصادیق بارز «هوش زبانی» می‌باشند.

اگر دانش‌آموزانی در کلاس فارسی به دیدن فیلم و نمایش علاقه نشان داده و یا هنگام خواندن، از تصاویر مطالب بیشتری می‌آموزند تا از کلمه‌ها و با اگر خیال پردازی کرده و برخی از آنان تصاویر بصری کتاب را به طور واضح گزارش می‌دهند «هوش مکانی» در آنان توسعه یافته‌تر می‌باشد.

گاهی دانش‌آموزان بیانات خود را در شعر خوانی و نقل حکایات با احساس و ادا ایراد می‌کنند که از سطح «هوش حرکتی - جسمانی» بالاتری نسبت به گروه همسال خود بهره مند هستند.

دانش‌آموزانی که در پاسخ دهی به سؤالات بخش «خودارزیابی» موزون رفتار کرده و یا به صوت و آوای دل نشین معلم هنگام اجرای شعر و یا بیان مطلب با دقت گوش داده و با یکی یا دو بار شنیدن و هم خوانی «شعرها» تقریباً همه آنها را بدون اشتباه می‌خوانند «هوش موسیقایی» گسترده‌ای دارند.

در روش‌های تدریس همیاری - مشارکتی (قضاوت عملکرد - کارایی گروه - روش تدریس اعضای گروه و روشن سازی طرز تلقی) اگر در بیان عقاید خود با هم گروهی‌ها مشورت نموده و در رفع مشکلات دوستان خود کوشا بوده و از در کنار جمع بودن احساس خرسندی نماید به مراتبی از «هوش میان فردی» دست یافته است. در میان دانش‌آموزان تعدادی از آنان به یادداشت برداری وقایع روزانه علاقه‌مندند و حس استقلال طلبی آنان، ایشان را در مواجهه با مشکلات انعطاف پذیر نموده و با اندیشیدن به سؤالات مطرحه در کتاب فارسی، اهدافی را برای خود بر می‌شمردند، اینان «هوش درون فردی» بالایی دارند که عزت نفس خوبی را برایشان به ارمغان می‌آورد و دانش‌آموزانی که به بهانه‌های مختلف مطالب درس فارسی را به طبیعت و عناصر آن پیوند داده و به مطالعه کتب یا مجلاتی در حوزه طبیعت علاقه نشان می‌دهند «هوش طبیعت گرا» را در نهانخانه ذهن خود، ودیعه دارند.

در کتاب نوشتاری در بخش «کارگاه نویسندگی» اگر نسبت به سن خود، خوب بنویسد و در «فعالیت‌های املایی» از بازی با کلمات لذت ببرد «هوش زبانی» و اگر در «نگارش خلاق» به خیال پردازی مشغول شود «هوش مکانی» او توسعه یافته و غنی می‌باشد. یک معلم متبحر و توانمند با تعریف منطقی گستره کار و تدریس خود می‌تواند با تکنیک‌ها و شگردهای خاص که در زنگ ادبیات، مجال پرداختن به آنان بیشتر فراهم است به تقویت هوش‌های چند گانه توأم با هم همت گمارده و سطح آموزش کلاس درس خود را ارتقا بخشد. تهیه روزنامه دیواری، گردش علمی، برگزاری نمایشگاه‌های کلاسی، اختصاص ساعتی ویژه کتاب خوانی، طراحی بازی‌های آموزشی، ایفای نقش، ایجاد درجه‌هایی به سمت یادگیری، بهره گیری از موسیقی فراذهنی، استفاده از کتاب‌های گویا و ایجاد موقعیت‌های تجسم، فقط بخشی از دنیای ابتکار و روش‌هایی است که به واسطه آن، معلمان، در گستره غنای ادبی، هوش‌های چند گانه را در آموزش ادبیات به خدمت می‌گیرند. تا ادبیات بتواند؛ «کشف کند»، «باز آفرینی نماید» و همواره در جستجوی معانی، چشمه طراوت و بایستگی‌های شیرین و هوشمندانه روزگار را به ذائقه نوگرای دانش‌آموزان و معلمان جاری نماید.

هوش هیجانی و آموزش مهارت‌های زبانی

دکتر گاردنر به هوش هیجانی عنوان هوش بین مرزی و هوش فرامرزی (جمعی) داده است. بهترین تعریف از هوش هیجانی چنین است: هوش هیجانی انتخاب هوشیارانه تفکر، احساس و عمل برای دستیابی به بهترین نتیجه در ارتباط با خود و دیگران است. (فریدمن و جنس ۲۰۰۵) گلن (۱۹۹۵) پنج حیطه برای هوش هیجانی توصیف می‌کند:

۱- درک احساسات فردی: خودآگاهی بنای هوش هیجانی است. توانایی شناخت احساسات همان گونه که در زندگی واقعی

رخ می دهند.

۲- اداره کردن احساسات : اداره کردن احساسات، توانایی است که بر روی خودآگاهی بنا می شود. توانایی شدید تا حدی که بتوانیم خودمان را آرام کنیم یا توازن برقرار کنیم.

۳- انگیزه بخشی : به معنای با هدف بودن، تمرکز داشتن و هدایت کردن احساسات به سوی نتایج دلخواه و مطلوب.

۴- شناخت احساسات در دیگران : همدلی و همدردی مهارت بنیادی انسان است و به این معنا است که قادر باشیم احساسات دیگران را بشناسیم و نقطه نظرهای آنها را درک کنیم.

۵- اداره کردن روابط : مدیریت احساسات در دیگران هنر در روابط می باشد، یعنی توانایی برای اداره کردن دامنه ای از روابط اجتماعی و با نرمی تعامل داشتن با دیگران.

تحقیقات نشان داده است که عواطف کودکان و مهارت های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی آنها پیوند دارد. به نظر می رسد برای خیلی از کودکان، پیشرفت تحصیلی در سال های ابتدایی برپایه ای محکم از مهارت های اجتماعی و عاطفی استوار است. (لد، چندر فرو گلن ۱۹۹۷)

گلن (۱۹۹۰) عقیده دارد کودکان مدارس ابتدایی می بایست قادر به انجام موارد زیر در رابطه با تمام جوانب آن باشند :

● خودآگاهی : کودکان در این دوره سنی می بایست قادر باشند عواطف پایه ای مانند شادی، غمگینی، و خشم و... را با دقت نام ببرند.

● خود تنظیمی : انتظار داریم کودکان قادر به توصیف روند خلق هدف و کار به سوی هدف خودشان باشند.

● آگاهی اجتماعی : از کودکان انتظار می رود که قادر باشند نشانه های کلامی، فیزیکی و موقعیتی اینکه دیگران چگونه احساس می کنند را شناسایی نمایند.

● مهارت های روابطی : کودکان می بایست قادر باشند روش های دوست یابی و نگهداشتن دوست را توصیف کنند.

برای پرورش هوش هیجانی کودکان، ایجاد فضای یادگیری مثبت یک پیش نیاز است. هدف این فعالیت ها پرورش آگاهی کودکان، خودآبرازی، مدیریت روابط و همدلی بیشتر است.

از جمله فعالیت هایی که در فارسی ششم می تواند به پرورش هوش هیجانی دانش آموزان کمک کند و به نوعی همسویی فارسی ششم و هوش هیجانی را مشخص می سازد عبارت اند از :

● فعالیت های قصه گویی : قصه گویی می تواند تمام ۵ جنبه چارچوب گلن را در برگیرد. به موازات اینکه کودکان داستان ها را می خوانند و با داستان ها ارتباط برقرار می کنند، خود آگاهی شان ارتقا می یابد. فراگیران می توانند درباره همدلی، اداره کردن هیجان ها و بسیاری دیگر از ویژگی های مهم در جلسه داستان گویی که با آگاهی از روابط و مدیریت مرتبط است، بیاموزند.

● فعالیت های شعر خوانی و شعر نویسی : شعر دو بعد نظریه هوش هیجانی را به هم مرتبط می کند. کاوش عمیق احساساتی که در خلال شعر پدید می آید خودآگاهی را ارتقا می بخشد. کودکان با پیوند احساسات با واژگان و تصاویر می توانند معانی عمیق تر زندگی تجربی خود را کشف کنند.

● فعالیت های ایفای نقش : نمایش در کودکان خودآگاهی و آگاهی در روابط را با دادن فرصت به آنها برای شناختن احساسات و کشف هیجان های درونی هنگامی که صحنه های گوناگونی را اجرا می کنند، ایجاد می کند. آگاهی از روابط در نقش بازی کردن دارای اهمیت است چون که آنها ممکن است فکر کرده باشند چگونه اعمالشان بر دیگران تأثیر می گذارد آنها همچنین می توانند با شنیدن دیدگاه دیگران بیاموزند که بیشتر همدل باشند. در نهایت کودکان می توانند مهارت های تصمیم گیری را از راه نمایشنامه بیاموزند.

● فعالیت های ثبت کارهای روزانه (یادداشت برداری — خاطره نویسی) : خودآگاهی به وسیله یادداشت نویسی پرورش

داده می‌شود. کودکان قادرند راه حل‌هایی برای خودشان به وسیله هنر نوشتن کشف کنند. یادداشت‌نویسی نه تنها به برطرف کردن فشار روحی کمک می‌کند و دید روشن‌تری برای کودکان ایجاد می‌کند بلکه به آن‌ها کمک می‌کند تا احساسات خود را منعکس کنند. کودکان بعدها قادرند نوشته‌هایشان را مرور کنند تا روند تفکر و احساس را که پشت سر گذاشته‌اند بهتر درک کنند.

۴) مهارت نوشتن :

— توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های صوتی به نوشتاری (املا)

— توسعه توانایی درست‌نویسی، خواندنویسی و زیبانویسی

— تعمیق عادات مطلوب در هنگام نوشتن

— استفاده از نشانه‌های نگارشی

— پرورش خوب دیدن، دقت در کار بست وازگان

— بهره‌گیری از حواس برای پرورش ذهن در نوشتن

در این بخش، همکاران گرامی را به مطالعه مقاله‌ای با عنوان «بوی خوش کلمات» نوشته دکتر فریدون اکبری شلدیره، رئیس گروه زبان و ادب فارسی دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، فرا می‌خوانیم.

* نگاهی فلسفی به انشا (انشا آمیزه‌ای از حواس برون و درون)

هنگامی که از انشا می‌گوییم و می‌نویسیم، به پهنه‌ای گام نهاده‌ایم که بوی تازگی و زایش و شکفتگی بر سر پرده ذهن و زبان و خیال، عطر انگیز و فراگیر می‌شود. ذهن‌های فربه شده و آبدستن از معانی، آماده بارآوری و زاینده‌گی می‌شوند. به گمانم ساعت انشا، همچون بهار در میان فصل‌های روزگار، زمان و آن سر از خاک خموشی برآوردن و جان گرفتن و جوهره بستن و غنچه دادن و شکوفا شدن است. آنچه بهار با درختان و دنیای بیرون می‌کند، انشا با جان و دنیای درون ما می‌کند.

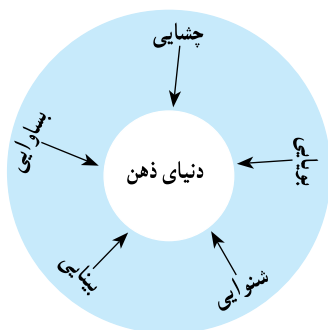
در فصل بهار، از میان سنگلاخ و زمین سخت، جویبار گوارا روان می‌شود، هنگام انشا نیز تب لرزه‌های فکر و خیال سنگواره‌های ذهن را می‌شکافد و جوی زلال وازگان تر و تازه و نوباوه‌های آسمان زبان، تراویدن می‌گیرد. بهار فصل نغمه بازی‌های روزگار و شگفت کاری‌های پروردگار است. زنگ انشا نیز لحظه آفرینش و گزینش و چینش نوآمدگان زبانی است، بازیگاه فکر و خیال و وهم و گمان، و زمان ناز پروردن حواس جسم و جان است.

● **بوییدن وازگان :** یک معنای کلمه «انشا» بوی چیزی را یافتن و بوییدن است (دهخدا) به گمانم لطیف‌ترین، نازک‌ترین و خیال‌انگیزترین تعریفی که می‌توانم از این مفهوم برای انشا به دست دهم این باشد که «انشا ادراک بوی و خوی وازگان و مهندسی ذهن و زبان و کار بست آن به فراخور توش و توان است.»

اگر زبان پژوهان بر این باورند که انشا، زبان پدیده‌های زنده و زایاست، پس بی‌راه نخواهد بود اگر ما نیز بر این باور باشیم که هر یک از عناصر سازه‌ای و اندامگانی زبان هم، هم چون وازگان، بوی و خوی و رنگ و نشانی داشته باشند، وازگان برای خود «آن» و «جان» و نشانی دارند، برخی طرب‌ناک و آتش‌انگیزند و برخی بوی ناک و شرخیز.

البته، واژه را به حس دریافتن و بوی بردن از جان و جوهر آن، کار هر ناشسته‌روی نیست، رسیدن به این توانایی و ادراک مهندسی الفاظ زبان، سال‌ها تمرین، تکرار، خواندن آثار و نوشتن می‌خواهد به همین روی، ما بر این باوریم که آن چه در زنگ نوشتن در مدارس باید رخ دهد آموزش، پرورش و تقویت توانایی خوب دیدن، خوب گوش دادن، خوب بوی بردن، خوب حس کردن، درست اندیشیدن، فکر را در چهارچوب و قفس وازگان و عبارت زبان در کشیدن، تبدیل گفتار به نوشتار و سرانجام تولید نوشته به هنجار است. به بیان دیگر، راه رسیدن به مهارت خوب نوشتن، سه شاخه و نه گام دارد. این شاخه‌ها و گام‌ها، نردبان بیست و هفت سطحی را پیش روی فراگیران و آموزش دهندگان پدیدار می‌سازد.

پس از پیمودن این نردبان، فربه سازی ذهن و زبان، چشم و گوش و حس و هوش در ایجاد توانایی و مهارت نویسندگی بسیار کارا و اثر گذارند.

● **درهای ادراکی، انشاهای الهی :** خداوند حکیم در پیکره آدمیان، درهایی گنجانده است که دنیای درون را تر و تازه و شاداب نگه می دارند. این درها یا دریچه ها مانند رودهایی هستند که به سوی اقیانوس جان و جوهره آدمی و دنیای درون او سرازیرند. این درها یا رودها به دو دسته بخش می شوند : برونی و درونی.

درهای برونی همان حس های ظاهری ما هستند.

این پنج در برونی، حواس ظاهری و راه های ادراک و دریافت ما هستند، یعنی رگه های آب شور و شیرینی که در این رودها جاری می شوند به اقیانوس درون و دنیای ذهن ما سرازیرند و این اقیانوس را فربه و پرمایه می سازند. به بیان دیگر، در قلمرو آموزش و فرایند یاددهی - یادگیری، هر یک از این پنج حس، ابزارها و راه هایی هستند که به یاد گیرنده یاری می رسانند و دانش ها و آگاهی هایی از پدیده های پیرامونی را به جهان ذهن وی سرازیر می کنند و او را به شناخت می رسانند. این درهای ادراکی، انشاهای خداوند در آفرینش هستند. در آیه ۷۸ سوره مؤمنون آمده است : «و هو الذی انشا لکم السمع و الابصار و الافئده»، (و به راستی او کسی است که گوش و چشم ها و دل را برای شما آفریده است). وظیفه اصلی و کار ما در آموزش، تحریک، گشایش و پرورش هر یک از این توانایی ها (دیدن، چشیدن، بویدن و...) است. هر چه این حواس، پرورده تر و تیزتر و پویاتر باشند، میزان درک و دریافت و خلق و آفرینش بیشتر است. درهای درونی همان حواس باطنی ما هستند که آفریدگار حکیم در وجود ما نهاده است، این پنج حس درون عبارت اند از :

— **مشترک :** چیزهایی را ادراک می کند که به حواس ظاهری دریافت می شود.

— **خیال :** صورت هایی را که حس مشترک دریافت کرده، در خود نگاه می دارد و مانند گنجینه ای برای حس مشترک، صورت های ذهنی یا تصور جزئی اشیاء محسوب می شود.

— **وهم :** ادراک معانی جزئی است که به محسوسات ارتباط دارند ولی به حواس ظاهری دریافت نمی شوند. مثل دوستی و نفرت.

— **حافظه :** حسی است که حوادث و مطالب گوناگون را از قوه وهم در خود نگاه می دارد. از این رو، گنجینه و خزانه وهم و نگه دارنده صورت های قوه واهمه و معانی جزئی است، هم چنان که خیال، خزانه حس مشترک است.

— **متصرفه :** این حس، دو خزانه خیال و حافظه را بررسی می کند و از آن دو گنجینه، دست به انتخاب و گزینش می زند. در اصل، کار حس متصرفه، ترکیب و تحلیل و بازشناسی صورت های موجود در خزانه خیال و معانی موجود در گنجینه حافظه است. پس ساعت انشا، مجالی است برای تلاش در گشودن چشم های درون و برون و فراخ تر کردن گستره بینایی هر یک.

به گمانم، فضای نوشته کمی مه آلود و دیرپاب شد. برای ساده تر کردن مطالب برمی گردیم به مثال تشبیهی قبل، گفتیم که دنیای درون و عالم باطن آدمیان، چونان اقیانوس است و پنج رود از بیرون فرآورده های خود را به این اقیانوس سرازیر می کنند که همان پنج حس برونی هستند. پس از این مرحله، پنج فرایند در باطن خود این اقیانوس روی می دهد تا پدیده های دریافتی از راه حواس ظاهری، در جان و جوهره این اقیانوس عظیم، گداخته و جاری شوند. پس از پویه ها و فرایند درونی سازی است که گوهر و مروارید و صدف

و خَرَف پدیدار می‌شوند.

به دیگر سخن، دانش‌آموز و یادگیرنده از راه حواس ظاهری، تصاویر، دانش‌ها، واژگان و دیگر تأثیرات حواس را از پیرامون و از درس و بحث و کلاس می‌گیرد و به دنیای ذهن می‌سپارد. به دنبال آن، پویه‌های ذهنی آغاز می‌شود و آموخته‌ها را از هر یک از صافی‌های باطنی (حس مشترک و خیال و...) می‌گذرانند و پس از این گام‌هاست که دست به تولید و خلق و آفرینش و انشا می‌زند، یادگیری واقعی و تأثیرگذار و مانا در پی این فراز و فرودهای عالم درون اتفاق می‌افتد.

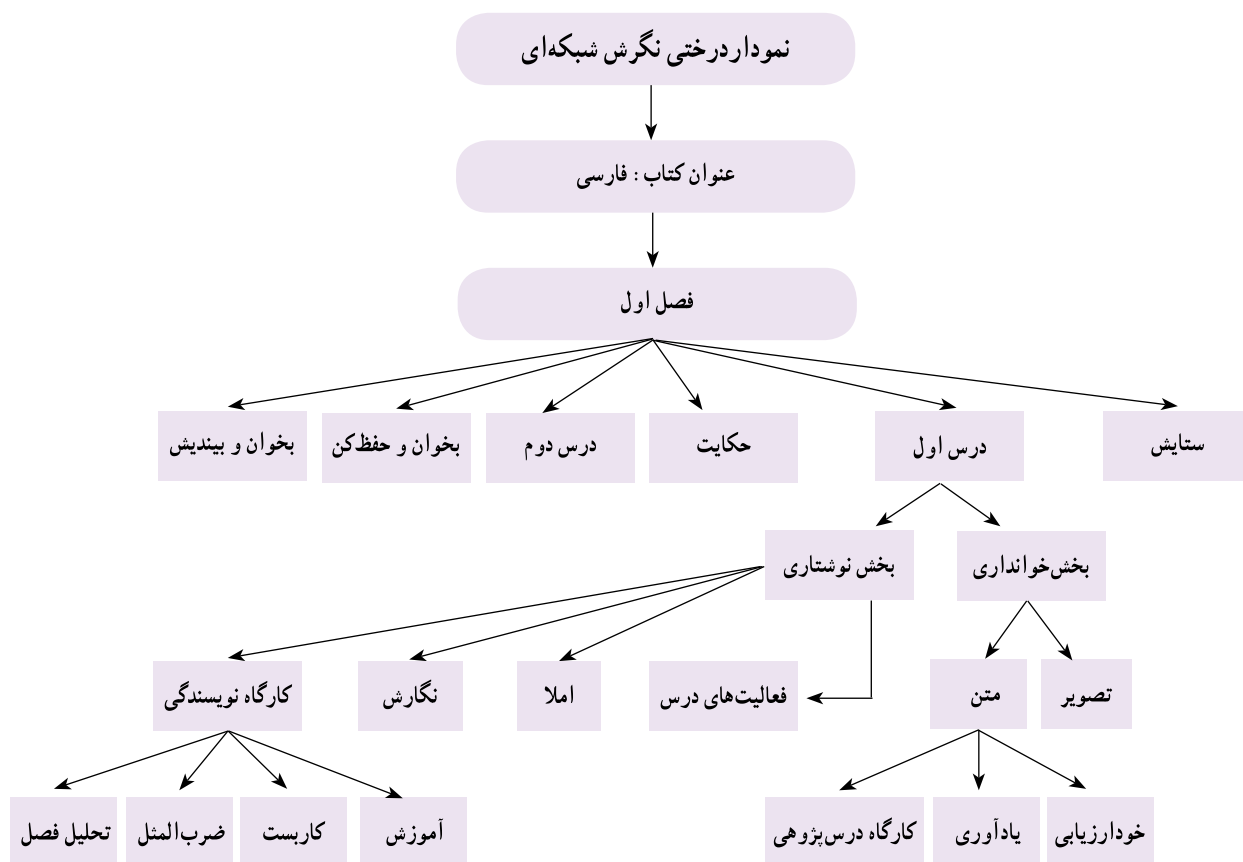
تولید و برون داد پویه‌های ذهن و ستد و داد حواس ظاهر و باطن، یا در قالب کلام و گفتار پدیدار می‌شود یا در پیکره نوشتار نمایان می‌گردد و بر بنیاد انواع حواس ظاهر و باطن می‌تواند، گونه‌هایی داشته باشد مثلاً نوشته وهمی/خیالی و...

برپایه آنچه نوشته آمد، انشا تولید و آفرینشی است که به آموزش گام‌های فراوان و پرورش هر یک از آن‌ها بستگی دارد. بنابراین، شامل لایه‌ها و سطوح بسیاری از ساده تا پیچیده و درهم تنیده می‌شود. در آموزش رسمی باید از گام‌های اولیه و ساده – با توجه و تکیه بر حواس ظاهری – به پرورش مهارت نوشتن پرداخت.

این نوشته را با پرسشی به فرجام می‌برم تا ذهنتان را بر صلیب سؤال، آونگ سازم، شاید از خیال و حافظه شما خواننده گرامی، نوباوه‌ای برآید و همه ما را به کار آید و آن اینکه :

*** در آموزش انشا، چه قدر به حواس درونی فراگیران توجه و تکیه دارید و چه میزان فرصت برای پویایی و چالاک‌سازی درونی ایجاد می‌کنید؟!**

ساختار و محتوای فارسی ششم

نقش نگرش شبکه‌ای در تدوین ساختار کتاب

در این نگرش، همه اجزا و عناصر سازنده درس‌ها در یک فصل به یکدیگر پیوسته و درهم تنیده‌اند. توجه به این ویژگی، ذهن را در یادگیری و آموزش جهت می‌دهد و درک و دریافت را آسان می‌سازد. توجه به نگرش شبکه‌ای و کاربردی آن چند فایده دارد:

الف) فضای فکری و محتوایی را رنگی ویژه می‌بخشد.

ب) ذهن زبان آموز و مخاطب را جهت می‌دهد.

پ) یادگیری را ساده‌تر و درک و دریافت را آسان می‌سازد.

ت) بر پایه این نگرش در می‌یابیم که تمام اجزا و عناصر سازه‌ای فصل‌ها و درس‌ها به هم پیوسته و درهم تنیده‌اند.

ث) در این نگرش ما می‌آموزیم که نخستین قدم در آموزش و یادگیری توجه به پیکره پدید و چتر فراگیر فضای عمومی اثر است که ما را از جزئی نگری دور می‌سازد.

با توجه به اهداف تعیین شده در راستای راهبردهای آموزشی زبان‌آموزی، فارسی ششم نیز در دو بخش: الف) «خوانداری» شامل مهارت‌های شفاهی، ادراکی یا دریافتی زبان و ب) مهارت‌های «نوشتاری» یا تولیدی شامل مهارت‌های کتبی زبان، در قالب دو کتاب شکل گرفته است. اگرچه ۴ مهارت زبان‌آموزی از دید کنش دانش‌آموز به دو مهارت ۱) «فعال یا تولیدی» سخن گفتن و نوشتن و ۲) مهارت «انفعالی یا ادراکی» شنیدن و خواندن نیز تقسیم می‌شوند اما موضوع قابل تأمل در هم تنیدگی و پیوستگی آنهاست که مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) را نیز پرورش می‌دهند. کتاب فارسی ششم شامل ۷ فصل و ۱۷ درس می‌باشد که دو درس آن به صورت آزاد در نظر گرفته شده است تا معلمان و دانش‌آموزان بنابه وضعیت بومی و فرهنگی محل سکونت، به طراحی آن همت بگذارند.

الف) کتاب فارسی ششم در بخش مهارت‌های خوانداری

ستایش در آغاز کتاب بر زیبایی آن می‌افزاید که ستایش حضرت سبحان را مقدم بر هر کاری می‌داند. هر فصل دو یا سه متن درسی را در خود جای می‌دهد.

در پایان هر فصل «شعری زیبا» در صفحه‌ای با عنوان «بخوان و حفظ کن» دانش‌آموزان را به دنیای دلنشین و فریبای ادبیات فارسی فرا می‌خواند تا ضمن ایجاد التذاذ روحی، فضای همخوانی و تقویت حافظهٔ ایشان را نیز فراهم آورد.

آشنایی با شعر کهن و شعر نو، شناخت شعرای نامی ایران زمین، درک معنایی اشعار و تلطیف علائق دانش‌آموزان از اهداف عمده این بخش می‌باشد. بعد از شعرخوانی، در پایان هر فصل، حکایتی زیبا، اندیشهٔ پویای دانش‌آموزان را شادابی و طراوت می‌بخشد و پاسخگویی به سؤالات ادراکی «ایستگاه اندیشه یا فهمش و سنجش» بینش و کنش ایشان را به تصویر می‌کشد.

«بخوان و بیندیش» متن فرجامین هر فصل است که تقویت مهارت خواندن و موازنه بین متون کهن و نو را در بر دارد. در پایان همهٔ بخوان و بیندیش‌ها، پرسش‌هایی با عنوان «ایستگاه اندیشه» آمده است. این پرسش‌ها در حقیقت ایستگاه‌هایی هستند برای تأمل بیشتر و درنگ در زوایای محتوا و تقویت توانایی درک و دریافت که لازم است گروه‌های دانش‌آموزی با این طریق به کالبد شکافی متن پردازند.

در پایان هر درس، ۳ بخش «خودارزیایی»، «یادآوری» و «کارگاه درس‌پژوهی» وجود دارد. در قسمت خود ارزیابی با طرح سؤالاتی، دانش‌آموزان به ارائه پاسخ شفاهی که برخاسته از تفکر ایشان دربارهٔ محتوای درس می‌باشد، تشویق می‌شوند. تقویت مهارت سخن گفتن، فن بیان و مشارکت در فعالیت‌های گروهی از اهداف این بخش برشمرده می‌شوند. این فعالیت، تعامل بین معلم و دانش‌آموزان را وسعت بخشیده و ارزشیابی، میزان درک دانش‌آموز از مطالب درس و خودارزیابی دانش‌آموز را ممکن می‌سازد. سؤالات این بخش، گفتاری و شفاهی است و نیازی به نوشتن آنها نیست.

قسمت دوم تحت عنوان «یادآوری» مجال و فرصتی برای طرح مباحث دستوری و زبانی است که علاوه بر رشد و مهارت‌های زبانی، شناخت ساختمان نحوی زبان فارسی و تفسیر واژه‌ها و تشریح عناصر زبانی را نیز برای دانش‌آموز در بر دارد.

بخش انتهایی هر درس «کارگاه درس‌پژوهی» فعالیتی جذاب و فرصتی عالی برای ایجاد فضای نشاط در گروه است. تجسم بخشیدن به آموزه‌های درس، در محیط همدلی گروه اتفاق می‌افتد و دانش‌آموزان با تشریک مساعی، فرایند یادگیری خود را عمق می‌بخشند.

ب) کتاب مهارت‌های نوشتاری، که دارای بخش‌های زیر است:

۱- فعالیت‌های متن درس: هدف از این فعالیت‌ها آشنایی بیشتر و تقویت و تعمیق فرایند یاددهی - یادگیری مبتنی بر آموزه‌های مستقیم درس است. آنچه در فارسی خوانده و شنیده‌اند در این بخش به نوشته تبدیل می‌کنند.

۲- **املا** : این بخش به تقویت و شناخت دقیق تر ساخت نوشتاری، درست نویسی، تشخیص نمادهای نوشتاری و همگون سازی آوا با شکل خطی نشانه و سرانجام کار بست آن ها می پردازد.

۳- **نگارش** : در این بخش، از واژه آموزی به واژه سازی، ترکیب سازی و تبدیل آن به عبارت و جمله می رسیم و پس از به کار گیری جمله به نوشته بلندتر یعنی بند یا پاراگراف نویسی رو می آوریم.

۴- **کارگاه نویسندگی** : این قسمت با هدف فرصت سازی دقیق تر و سنجیده تر همراه با آموزش و بهره گیری از شگردهایی برای پرورش ذهن و تفکر خلاق به هنگام نوشتن، سامان یافته است که خود به اجزای ریزتری بخش می شود :

- آموزش یک نکته نگارشی

- کار بست آن نکته نگارشی در نوشته

- پرورش و بارور سازی ذهن تحلیلی به کمک ضرب المثل

- برداشت تحلیلی از محتوای فصل

شاخه‌ها، الگوها و روش‌های یاددهی - یادگیری

معلمان ايثارگرانه تلاش مي‌کنند تا اميد جامعه به آموزش و پرورش مطلوب را زنده نگه دارند. اعتلای کیفیت و ثمر بخشی معلمان در زمینه بهبود یادگیری شاگردان در گرو حرفه‌ای شدن معلمان است. معلم حرفه‌ای، کسی است که به شناخت علمی و مهارت‌های عملی در راستای رشد و شکوفایی استعدادهای فطری معلمان مجهز باشد و یادگیری را یاد بدهد و برای افزایش بهره‌وری و اثربخشی خود به مطالعات گسترده‌ای همت بگمارد.

دسته‌بندی الگوهای تدریس در ۴ بخش عمده «الگوهای اجتماعی، اطلاعات داده‌پردازی، انفرادی و رفتاری» شناخت ابعاد و نمودهای علمی و عملی رشد و پرورش دانش‌آموزان را در نظر معلم آسان می‌سازد و تدریس به شیوه‌های این الگوها، موجبات تحول در آموزش کلاس را فراهم می‌آورد.

شاخه الگوهای اجتماعی

دانش‌آموزان هنگام کار با یکدیگر یک انرژی جمعی به وجود می‌آورند که به آن «جمع‌افزایی» گویند. الگوهای اجتماعی تدریس، برای برخورداری از مزیت این پدیده توسط ایجاد جمع‌های یادگیری به وجود آمده است. در اصل «مدیریت کلاس درس» موضوع توسعه روابط مبتنی بر همیاری در کلاس درس است.

۱) یاران در یادگیری (یادگیری مبتنی بر همیاری): در این الگو دانش‌آموزان به صورت مثبت، بدون اعمال نظر شخصی کار می‌کنند و به آموزش یکدیگر یاری می‌رسانند و بر میزان تبحر در کاوشگری اثر می‌گذارند. در این راهبرد همکاری ثمربخش به دانش‌آموزان آموخته می‌شود که احساس یکپارچگی از همکوشی ایجاد می‌شود. در این الگو عادت آموزی برای همیاری، کار آمدی، به هم پیوستگی و تخصصی شدن به وجود می‌آید.

۲) تفحص گروهی: این الگو راه مستقیم توسعه «جمع‌یادگیرندگان» است. این الگو برای هدایت شاگردان در تعریف مسائل، کشف چشم‌اندازهای مختلف آن مسائل و بررسی باهم، به منظور چیرگی بر اطلاعات همزمان با رشد شایستگی‌های اجتماعی تدوین یافته است. معلم فرایند گروهی را سازمان داده و منظم می‌سازد و به شاگردان کمک می‌کند تا اطلاعات را به دست آورده، سپس سازماندهی نموده و در مباحثات و فعالیت‌های جدی به کار گیرند.

۳) ایفای نقش: این الگو برای کمک به شاگردان در بررسی ارزش‌های اجتماعی خود و تفکر بر آنها تدوین شده است. این روش به دانش‌آموزان در رشد همدلی با دیگران و تلاش برای بهبود مهارت‌های اجتماعی یاری می‌رساند تا تعارضات درونی خود را به صورت نمایش بیرون ریزند. کسب مهارت مذاکره به دانش‌آموزان کمک می‌کند که دریابند با قدری تغییر رفتار، حل مسائل آسان‌تر می‌شود.

۴) کاوشگری به شیوه محاکم قضایی: با این روش می‌توان فرصت بررسی مسائل اجتماعی و درسی را برای دانش‌آموز فراهم آورد. از شاگردان خواسته می‌شود جوانب مختلف موضوع را تحلیل نموده و تعارضات میان ارزش‌ها را شناسایی کرده و در خصوص آن موضع بگیرند. سپس موضع‌ها را مورد کاوش قرار داده و پیش فرض‌های اساسی آن را به نقد بکشند و نتایج حاصله را مورد استفاده قرار دهند. وظیفه معلم آن است که به دانش‌آموزان کمک نماید تا بتوانند جزئیات یک مورد را به صورت سؤال دربردارنده خط مشی عمومی آن در آورند. این الگو به بچه‌ها کمک می‌کند تا به قدرت مباحثه دست یابند و همچنین ارزش کثرت‌گرایی و احترام به نظر دیگران را پرورش داده و از راهبردهای درست جانبداری می‌کند.

شاخه الگوهای اطلاعات پردازی

این الگوها بر راه‌های تقویت کنش درونی انسان از طریق گردآوری و سازماندهی اطلاعات اولیه برای درک جهان از طریق کشف مسایل و ارائه راه حل‌های آن‌ها و ایجاد مفاهیم و زبان نقل آنها تأکید دارند.

تفکر استقرایی (گرد آوری، سازماندهی، کنترل و کاربرد داده‌ها): این روش بر آموزش تفکر و یادگیری طبقه‌بندی کردن استوار است. دانش‌آموزان بر اساس تعیین شاخص‌هایی در گروه، اطلاعات را سازماندهی و طبقه‌بندی کرده و سپس درباره آن توضیح می‌دهند. و طبقه‌بندی‌های مختلف گروه‌ها را باهم مقایسه نموده و برای دسته‌های طبقه‌بندی شده نامی انتخاب می‌کنند.

دریافت مفهوم: معلم نمونه‌هایی از مفهوم مورد نظر را به دانش‌آموزان ارائه داده تا در ساخت‌شناسی آنان مؤثر بوده و در شکل‌گیری مفاهیم جهت‌دار و هدفمند باشد. مراحل این روش عبارت‌اند از:

شناسایی مفهوم، آزمون دریافت مفهوم و تحلیل راهبردهای تفکر

کاوشگری علمی: این الگو شاگردان را به درون انواع روش‌های منظم مورد استفاده اندیشمندان در سازمان‌دهی دانش و تدوین اصول وارد می‌سازد. آموزش کاوشگری بر حسب مفهوم روش علمی سعی می‌کند به آنان بعضی از مهارت‌ها و زبان کاوشگری دانشمندان را بیاموزد. آموزش کاوشگری وارد کردن مستقیم شاگردان در فرایند علمی از طریق تمرین‌هایی است که فرایند علمی را در زمانی بسیار کوتاه فشرده می‌سازد. مراحل اجرای الگوی کاوشگری: برهم زدن عادت ذهنی، پرسشگری، فرضیه‌سازی، آزمایشگری و تحلیل و نتیجه‌گیری می‌باشد.

یاد یارها (دریافت درست حقایق): این الگو به توانایی حفظ ماهرانه مطالب مورد نیاز هر دانش‌آموز کمک می‌کند. بهبود این توانایی، قدرت یادگیری را افزایش می‌دهد، در وقت صرفه‌جویی می‌کند و موجب ذخیره بهتری از اطلاعات می‌شود. تداعی ذهنی، محتوای ذهنی را غنی‌تر کرده و فعالیت شناختی را افزایش می‌دهد. مراحل این روش: توجه به مطلب، پیوند زدن، بسط تحلیلات حسی و تمرین و یادآوری است.

بدیعه‌پردازی (افزایش تفکر خلاق): فرایندهای خاص بدیعه‌پردازی از مجموعه فرض‌هایی درباره روان‌شناسی خلاقیت به وجود می‌آیند. مراحل اجرای الگوی بدیعه‌پردازی: توصیف اولیه، قیاس مستقیم، قیاس شخصی، تعارض فشرده و توصیف خلاق می‌باشد.

پیش سازمان‌دهنده‌ها: سازمان‌دهنده‌ها خود مهم هستند و لازم است آموخته شوند. در این روش مفاهیم قدم به قدم توضیح داده شده و متشکل می‌شوند تا اینکه فراگیران در پایان یک دوره آموزشی بتوانند چشم‌اندازی از تمام زمینه مورد بررسی حاصل کنند.

شاخه الگوهای فردی

در الگوهای انفرادی یادگیری از چشم انداز شخصیتی خود فرد آغاز می شود. این الگوها برآند تا آموزش را چنان شکل دهد که هر فرد با آن بتواند خود را بهتر بشناسد، مسئولیت آموزش خود را به دست گیرد و رسیدن به حدی بالاتر از رشد فعلی خود را بیاموزد تا قوی تر، حساس تر و خلاق تر در جستجوی زندگی با سطح بالاتر باشد.

تدریس غیرمستقیم : مثال : در یک روز کاری معلم به دانش آموزان اعلام می کند که برای یک روز اجازه می دهد که هرچه می خواهند انجام دهند. بعضی از گروه ها کار هنری، بعضی بازی، بعضی حل تمرین ریاضی را پیشنهاد می دهند و مشغول آن می شوند. در این روش دانش آموزان احساسات خود را درباره روابط با دیگران کشف می کنند. اعتقاد به توانمندی دانش آموز به خود فرمانی در پیشبرد اهداف معلم مؤثر است.

شاخه الگوهای سیستم رفتاری

(این شاخه از الگوهای تدریس چون بر رفتار قابل مشاهده و وظایف کاملاً مشخص و روش های ارتباط پیشرفت به خود شاگردان تمرکز دارد از بنیاد تحقیقاتی خوبی برخوردار است.)

یادگیری تسلط یاب و آموزش برنامه بندی شده : با ترتیب آموزش از این طریق، می توان زمان یادگیری را با استعداد دانش آموزی متناسب ساخت. از آنجا که پیشرفت شاگردان با استعداد کمتر را می توان به خوبی با کمک آزمون ها کنترل کرد، بنابراین لازم است برای آنان وقت و بازخورد بیشتری فراهم آید. در این روش می توان آموزش را بصورت متوالی درآورد.

آموزش مستقیم : محیط آموزش مستقیم محیطی است که توجهی غالب بر یادگیری دارد و در آن شاگردان درصد بالایی از وقت خود را در انجام امور مربوط به وظایف درسی صرف می کنند. جو اجتماعی مثبت و عاری از تأثیرات منفی است و هدف عمده آن به حداکثر رساندن زمان یادگیری شاگردان است. مراحل آن عبارت اند از :

جهت دهی، توضیح، تمرین منظم، تمرین رهنمود یافته، تمرین مستقل

یادگیری از شبیه سازها (مهارت ورزی و خودآموزی) : شاگردان در شبیه سازی، از نتایج اقدامات خود چیز یاد می گیرند. الگوی شبیه سازی وابسته به معلمی است که بتواند شبیه سازهای موجود و آماده را در برنامه درسی وارد کند و یادگیری موجود در بازی را روشن و تقویت نماید.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در پایه ششم

با توجه به اینکه برنامه زبان آموزی بر نگرش شبکه‌ای استوار است همه مهارت‌های زبانی به صورت درهم تنیده آموزش داده می‌شوند. یعنی، ما معتقدیم هم‌زمان با خوانش متن سواد دیداری، تصویربرداری ذهنی، درک و دریافت و ضبط شکل نوشتاری کلمات نیز تقویت و پرورش داده می‌شود. بنابراین به هنگام آموزش مهارت‌های خوانداری یا شفاهی زبان مقدمات مهارت‌های کتبی یا نوشتاری زبان نیز آموخته می‌شود.

پس ارزشیابی نیز باید رنگی از آموزش و نگرش مبتنی بر آن داشته باشد زیرا ارزشیابی حلقه واپسینی آموزش و یادگیری است، نمی‌شود به شیوه‌ای آموزش داد و به شیوه دیگر ارزشیابی کرد. به زبان دیگر آهنگ و چگونگی رفتار و کردار ما در آموزش و ارزشیابی باید به یک سبک و سان باشد. بنابراین آموزش املا، نگارش و انشا با آموزش فارسی پیوسته است. یعنی نگاهی تلفیقی در آموزش و ارزشیابی مستمر این چند ماده درسی داریم. به همین سبب در «راهنمای عمل مجموعه مستندات تحول بنیادین در آموزش و پرورش» (شماره ۱ دی ماه ۱۳۹۰ صفحه ۳۰) در جدول مواد و ساعات درسی پایه ششم ماده درسی زبان و ادبیات فارسی در ۵ ساعت آموزشی در نظر گرفته شده است ولی در کارنامه تحصیلی دانش‌آموزان ۳ عنوان فارسی، املا و انشا به صورت مستقل و هر کدام با بیست نمره ثبت خواهد شد. (شیوه نامه ارزشیابی مواد درسی زبان و ادبیات فارسی)

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی عبارت است از اندازه‌گیری میزان تغییرات انجام شده یادگیری و قضاوت در مورد عملکرد یادگیرندگان به منظور تصمیم‌گیری درباره ارتقای دانش‌آموزان و کسب اطمینان از اینکه آیا فعالیت‌های آموزشی معلم و کوشش‌های دانش‌آموزان به نتایج مطلوب انجامیده است یا خیر؟

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی از طریق افراد دخیل در فرایند یاددهی - یادگیری (مانند: معلم، برنامه‌ریزان درسی، ارزشیابان و مربی) و با بهره‌گیری از راهبردهای متفاوت (مانند: ارزشیابی تشخیصی، ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی مجموعی) و با استفاده از شیوه‌های گوناگون (مانند: انواع آزمون‌های کتبی، شفاهی، عملی، خود ارزشیابی و ارزشیابی توسط همتایان) و ابزارهای مختلف (مانند: انواع آزمون‌های کتبی، شفاهی، عملی، سیاهه قضاوت شخصی، نظرات شفاهی همتایان، سیاهه مشاهده رفتار معلم و سیاهه نگرش سنج) صورت می‌گیرد.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی با توجه به حفظ شأن و کرامت انسانی یادگیرنده و با توجه به عناصر تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق صورت می‌گیرد و نتایج آن به صورت کمی و کیفی ارائه می‌شود. نتایج حاصل از ارزشیابی دانش‌آموزان را به کشف توانایی‌ها، ضعف‌ها و قابلیت‌ها رهنمون می‌سازد و برنامه‌ریزی در جهت غنای یادگیری و استمرار در یادگیری را مدنظر قرار می‌دهد. نظام ارزشیابی در پایه‌های مختلف دوره ابتدایی بر اساس رویکرد فرایند محور و برای گذر دانش‌آموز از یک دوره تحصیلی به دوره دیگر بر اساس رویکرد نتیجه محور و مبتنی بر استانداردهای ملی صورت می‌گیرد. (۵/۲/۱۴) از نگاشت پنجم برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران

فرایندهای ناشی از ارزشیابی باید از پایایی و ثبات لازم برخوردار باشند. و به تشخیص تفاوت‌های فردی یادگیرندگان و تصمیم‌گیری در خصوص پیش‌بینی آموزش‌های ترمیمی و جبرانی برای شاگردان منجر شود.

برای ارزشیابی از میزان تحقق اهداف برنامه درسی فارسی در پایه ششم با توجه به اصول و مبانی آموزش زبان و ادبیات فارسی و رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی ملی اصول ذیل توصیه می‌گردد:

(۱) اصل ارزشیابی از مهارت‌های شفاهی زبان

(۲) اصل ارزشیابی تلفیقی از مهارت‌های کتبی زبان

(۳) اصل ارزشیابی مستمر (تکوینی) و توصیفی در کنار ارزشیابی پایانی

ارزشیابی آزمون‌های مستمر و پایانی درس‌های فارسی (مهارت خواندن و کاربست ریز مهارت‌های خوانداری)؛ انشا (مهارت نگارش و خلاقیت‌های نوشتاری)؛ املا (مهارت درست‌نویسی و توانایی تشخیص شکل‌های نوشتاری) در ادامه می‌آید. نمره نهایی اعلام شده در کارنامه از میانگین نمرات ارزشیابی مستمر و ارزشیابی پایانی حاصل می‌آید که شرح آن پیش‌تر بیان شده است.

جدول ارزشیابی مستمر (تکوینی) درس فارسی پایه ششم		
فارسی	روخوانی متن نظم و نثر، درک مطلب، خودارزیابی، دانش‌های زبانی و ادبی، فعالیت‌های درس پژوهی، حفظ شعر، مطالعه و پژوهش، توانایی در فن بیان	۲۰ نمره
املا	املا تقریری: ۱۰ نمره و فعالیت‌های املائی ۱۰ نمره	۲۰ نمره
نگارش و انشا	نگارش خلاق (پیراسته، ویراسته و پاکیزه‌نویسی - بهره‌گیری از آرایه‌ها - به کارگیری امثال و آیات و احادیث و واژگان مناسب - رعایت نظم منطقی و پرورش موضوع و ...) ۱۰ نمره و فعالیت‌های نگارشی ۱۰ نمره	۲۰ نمره

توصیه‌های اجرایی

زمان اجرای برنامه درسی فارسی در پایه ششم ابتدایی، ۵ ساعت در هفته پیش‌بینی شده است که به دلیل درهم تنیدگی مهارت‌های زبان‌آموزی، تفکیک خاصی برای املا، انشا و مهارت‌های شفاهی درس فارسی قائل نیستیم و معلمان عزیز بنا به شرایط کلاس و با بهره‌گیری از کارافزارهای آموزشی تهیه شده به آموزش همه این مهارت‌ها می‌پردازند. لذا برای کسب صلاحیت‌های حرفه‌ای، ویژه تدریس این درس از معلمان انتظار می‌رود:

(۱) زبان و ادبیات فارسی، اهداف، اصول و رویکردهای آن را بشناسند.

(۲) با روش‌های نوین یاددهی - یادگیری آشنا باشند.

(۳) با اشتیاق در دوره‌های آموزشی ضمن خدمت شرکت نمایند.

(۴) برای تدریس از دانش و مهارت معلمی برخوردار باشند.

(۵) ابعاد جدید برنامه درسی ملی و به تبع آن برنامه درسی فارسی را بشناسند.

(۶) بر ارکان سند تحول آموزش و پرورش مسلط باشند.

(۷) از کار افزارهای آموزشی در امر تدریس بهره کافی ببرند.

(۸) طراحی آموزشی خود را براساس نقشه مفهومی به انجام رسانند.

در ادامه جدول زمان‌بندی پیشنهادی تدریس ارائه می‌گردد و معلمان می‌توانند بر حسب شرایط، امکانات، موقعیت تدریس و چگونگی پیشرفت آموزش تغییراتی در آن ایجاد نمایند در صورتی که با کلیت اصول و اهداف آموزش و راهنمای برنامه درسی فارسی منافات نداشته باشد و در هر نیم سال تحصیلی شماره درس‌های پیش‌بینی شده رعایت و تدریس شود.

بخش دوم

بررسی

درس به درس